

Проект фінансується Європейським Союзом

Modernisation of legislative standards and principles of Education and Training in line with the EU-Policy in Lifelong Learning

Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя

Огляд найновіших офіційних текстів, аналітичних матеріалів, звітів та програмних документів Європейського Союзу у сфері професійної освіти і навчання

Автори: Сьорен Полсен (Søren Poulsen) і Йорген Оле Ларсен (Jørgen Ole Larsen)

Проект Twinning № 291399: Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя

Kolofon

Дата:

16 вересня 2013 р.

Огляд найновіших офіційних текстів, аналізів, звітів та програмних документів Європейського Союзу у сфері професійної освіти і навчання

Зміст

1. Вступ	ст. 4
1.1 Структура і зміст огляду	ст. 5
2. Дочасне припинення навчання – Усунення перешкод, що впливають на виключення з навчального закладу	ст. 7
2.1 Вступ	ст. 7
2.2 Аналіз і моніторинг дочасного припинення навчання	ст. 7
2.3 Професійна освіта та навчання як засіб зниження рівня дочасного припинення навчання	ст. 8
2.4 Заходи запобігання дочасному припиненню навчання	ст. 10
2.5 Приклади окремих країн	ст. 11
3. Професійний розвиток викладачів/майстрів, які працюють у сфері професійної освіти і навчання	ст. 14
3.1 Вступ	ст. 14
3.2 Визначення терміну «викладач» і «майстер» у сфері професійної освіти	ст. 14
3.3 Основні тенденції	ст. 15
3.4 Первинна освіта та професійний розвиток викладачів/майстрів у сфері професійної освіти	ст. 17
3.5 Подальше підвищення кваліфікації / навчання на робочому місці для викладачів і майстрів сфери професійної освіти	ст. 18
4. Професійна освіта і навчання під час економічної кризи	ст. 20
4.1 Вступ	ст. 20
4.2 Приклади окремих країн	ст. 21
5. Системні інновації у професійній освіті і навчанні	ст. 26
5.1 Вступ	ст. 26
5.2 Системні інновації у Швейцарії	ст. 27
5.3 Системні інновації у Німеччині	ст. 31
5.4 Системні інновації в Австралії	ст. 34
5.5 Програмні висновки	ст. 37
6. Покращення іміджу та привабливості професійної освіти і навчання	ст. 38
6.1 Вступ	ст. 38
6.2 Австралія	ст. 40
6.3 Фінляндія	ст. 40
6.4 Норвегія	ст. 41
6.5 Нідерланди	ст. 43
6.6 Швеція	ст. 43
6.7 Австрія	ст. 44
7. Впровадження принципу навчання упродовж життя та принципу мобільності	ст. 46
7.1 Вступ	ст. 46
7.2 Європейські кваліфікаційні рамки (EQF) – Національні кваліфікаційні рамки (NQF)	ст. 47
7.3 ECVET – Мобільність	ст. 51
7.4 Визнання попередньої освіти	ст. 55
8. Додаток I - Джерела	ст. 61

1. Вступ

20 грудня 2011 р. Європейська комісія прийняла проект Спільної доповіді Ради ЄС і Європейської комісії «Освіта і навчання як фактор розумного, сталого та всеосяжного розвитку в Європі» про впровадження «Стратегічної програми європейського співробітництва у сфері освіти і навчання» (ЕТ 2020).

На основі оцінки прогресу в основних сферах цієї політики за останні три роки в проекті Спільної доповіді пропонуються нові робочі пріоритети на період 2012-2014 рр. для організації та залучення засобів у сфері освіти і навчання на підтримку програми «Європа 2020». Проект Спільного звіту також визначає низку варіантів для врегулювання врядування в рамках ЕТ 2020 з метою сприяння реалізації програми «Європа 2020».

Ця доповідь базується на двох штатних робочих документах, де оцінюється ситуація в окремих країнах і основних тематичних сферах, при цьому враховуються звіти по країнах, надані країнами-членами, та інша інформація і дані.

1. «Освіта і навчання як фактор розумного, сталого та всеосяжного розвитку в Європі. Аналіз впровадження Стратегічної програми для європейського співробітництва у сфері освіти і навчання (ЕТ 2020) на загальноєвропейському рівні та рівнях окремих країн».
2. «Освіта і навчання як фактор розумного, сталого та всеосяжного розвитку в Європі. Аналіз впровадження Стратегічної бази для європейської співпраці у сфері освіти і навчання (ЕТ 2020) - Аналіз окремих країн».

Ці два документи складають основну базу і точку відліку для цього огляду. На додачу до цих двох звітів ES2020 були визначені джерела та зібрані дані від наступних установ і організацій, які працюють з питаннями, пов'язаними із професійною освітою і навчанням:

- ❖ Європейський центр розвитку професійної освіти і навчання (Cedefop)
- ❖ Європейський фонд освіти (ЄФО)
- ❖ Інформаційна мережа з питань освітніх систем і політики в Європі (Eurydice)
- ❖ Центр дослідження освіти і навчання упродовж життя (CRELL)
- ❖ Міжнародна організація праці (МОП)
- ❖ Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР)

1.1 Структура і зміст огляду – Окреслення тем

На період 2012-2014 рр. у «Стратегічній програмі для європейського

Проект Twinning № 291399: Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя

співробітництва у сфері освіти і навчання» (ET 2020) визначено такі чотири пріоритетні напрямки європейського співробітництва у сфері освіти і навчання:

1. Реалізація концепції навчання упродовж життя та мобільності
2. Покращення якості й ефективності освіти та навчання
3. Пропагування рівності й справедливості, суспільної згуртованості та активної громадянської позиції
4. Сприяння творчості й інноваціям, в тому числі підприємництву, на всіх рівнях освіти і навчання

Кожен пріоритетний напрямок містить низку компонентів, що детально описують усі аспекти відповідної теми. ET 2020 охоплює усю сферу освіти і навчання, тобто в офіційні документи включено різноманітні теми, від до навчання у початковій школі до вищої освіти.

Цей огляд присвячений **винятково** професійній освіті і навчанню (професійно-технічній освіті) та результатам Копенгагенського процесу, що розпочався у 2002 році, і охоплює такі аспекти професійної освіти і навчання:

1. **Дочасне припинення навчання – усунення перешкод, що впливають на виключення з навчального закладу**
2. **Професійний розвиток викладачів і майстрів (інструкторів) у сфері професійної освіти і навчання**
3. **Професійна освіта і навчання під час кризи**
4. **Системні інновації у професійній освіті і навчанні**
5. **Покращення іміджу і привабливості професійної освіти і навчання**
6. **Реалізація концепції навчання упродовж життя – Національна структура кваліфікацій (NQF) – Європейська кредитна система для професійної освіти і навчання (ECVET) – Мобільність**

Усі ці шість аспектів пов'язані із чотирма вищезазначеними пріоритетними напрямками ES 2020 — або з основним пріоритетом, або з одним із підкомпонентів цілі кожного з напрямків. Крім того, кожен аспект може бути пов'язаний більш ніж із одним пріоритетним напрямком. Основна увага акцентується на професійній освіті і навчанні (професійно-технічній освіті) сприяти та їхньому сприянню загальному економічному і політичному розвитку ЄС.

Структура висвітлення кожного аспекту наступна:

Проект Twinning № 291399: Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя

1. Окреслення/представлення конкретного аспекту професійної освіти і навчання
2. Представлення основних особливостей / тенденцій цього аспекту
3. Ілюстрації на прикладі конкретних випадків (країн) (якщо такі є)

2. Дочасне припинення навчання – Усунення перешкод, що впливають на виключення з навчального закладу

2.1 Вступ:

Економічна криза серйозно впливає на перспективи молоді. У 2010 р. рівень безробіття серед молоді збільшився з 15,5% до 20,9%, а кількість осіб віком 15-24 років, що не навчаються і не працюють, збільшилась на 2%. 53% тих, хто припинив навчання на ранньому етапі, залишилися без роботи.

Зважаючи на такі показники, мета програми «Європа 2020» — знизити до 2020 року число осіб віком 18-24 років, які дочасно припиняють здобування освіти чи професійної підготовки, до показника, меншого за 10% — стає особливо актуальною. Проте, якщо зміниться теперішні тенденції не зміняться, цієї мети досягнуто не буде. Попри певний прогрес, у 2010 році показник щодо осіб, які передчасно припинили навчання, склав, в середньому по Європейському Союзу, 14,1%. При цьому в різних країнах існували значні відмінності цього показника. Факти також свідчать, що вразливішою групою ризику є хлопці (16%), порівняно з дівчатами (12,6%).

У цьому розділі подано, передусім, загальну інформацію про осіб, які дочасно припиняють навчання, а також підходи щодо запобігання такому дочасному припиненню. У цьому огляді стану професійної освіти і навчання бажано було б окреслити і лише відзначити ту інформацію, яка стосується винятково питань дочасного припинення навчання / повторного проходження навчального року у системі професійної освіти. Проте, це неможливо, адже наявна інформація/статистичні дані у більшості випадків охоплюють загальну середню освіту і професійно-технічну освіту як єдину систему. Втім, останнім часом в країнах ЄС вдавання до професійного навчання як до засобу покращення ситуації із засвоєнням навчального матеріалу в системі освіти загалом привертає дедалі більше уваги, що і буде відображено у структурі цього огляду:

1. Аналіз і моніторинг дочасного припинення навчання
2. Професійна освіта як засіб скоротити рівень дочасного припинення навчання
3. Підходи/засоби боротьби із дочасним припиненням навчання
4. Приклади з країн, де професійна освіта вважається засобом протидії дочасному припиненню навчання

2.2 Аналіз і моніторинг дочасного припинення навчання

На загальноєвропейському рівні показники раннього припинення навчання визначаються як пропорційна кількість осіб віком 18-24 років з базовою середньою освітою або нижчим рівнем освіти, які не здобувають подальшу освіту і не навчаються. На рівні окремих країн послуговуються і дещо іншими визначеннями. Часто вони пов'язані із конкретною структурою системи шкільної освіти у конкретній країні, визначенням обов'язкової освіти, а також кваліфікаціями, які надаються чи вимагаються після закінчення обов'язкової освіти.

Тоді як загальноєвропейський показник надає інформацію про частку молоді віком 18-24 років без визначеного рівня кваліфікації, дані по окремих країнах можуть надавати детальнішу інформацію щодо показників відсіву, типу освіти/підготовки, навчання за якими було припинене, а також етапу, на якому молодь достроково припиняє здобувати освіту чи навчатися.

Незважаючи на те, що деяким країнам вдалося суттєво знизити свої показники дочасного припинення навчання протягом останніх десяти років, в інших, у тому числі й великих країнах-членах ЄС, показники незначно змінюються з року в рік, тож динаміку зміни показників у таких країнах можна назвати інертною. Нижче подано інформацію щодо дочасного припинення навчання по окремих країнах ЄС¹:

- Словаччина 4,9%
- Фінляндія 9,9%
- Данія 10,6%
- Швеція 10,7%
- Німеччина 11,1%
- Франція 12,3%
- Великобританія 15,7%
- Іспанія 31,2%

У сфері відслідковування ситуації та оцінки наявних засобів протидії дочасному припиненню навчання спостерігається чимало прогалин. Лише кілька країн, зокрема Нідерланди та Норвегія, здійснюють моніторинг на місцевому рівні, на основі чого готуються регулярні звіти про поточне становище.

Серед яких груп найбільше проявляється явище дочасного припинення навчання?

- Діти та молодь із малозабезпечених та незахищених сімей
- Учні із низьким рівнем успішності навчання
- Діти та молодь із родин мігрантів та/або недостатнім рівнем володіння мовою навчання
- Інші цільові групи, наприклад, діти ромської етнічної приналежності, молодь із особливими навчальними потребами, а також сільська молодь, яка проживає у віддалених регіонах із обмеженою пропозицією освітніх послуг

2.3 Професійна освіта та навчання як засіб зниження рівня дочасного припинення навчання

Явище дочасного припинення навчання все активніше вивчається у сфері професійної освіти. Попри те, що занадто велика кількість осіб припиняє таке навчання дочасно, високоякісна професійна освіта і навчання мають значний потенціал для зменшення дочасного припинення навчання.

¹ Eurostat, LFS 2010

Досвід досліджень, що охоплюють кілька країн ЄС, свідчить, що удосконалення професійної освіти та розширення доступу до неї виявилися важливим чинником скорочення масштабів дочасного припинення навчання, хоча часто в контексті компенсації для тих, хто прагне вчитися, або тих, хто вже відсіявся у процесі навчання. Таким чином, потенціал професійної освіти як засобу запобігання та протидії слід використовувати ефективніше.

Існує дослідження, яке розглядає явище дочасного припинення навчання у сфері професійної освіти з точки зору порівняльної перспективи: «Дочасне припинення навчання та професійна освіта у порівняльному аспекті. Поширення та офіційні настанови»². Нижче подано два основні висновки цього дослідження:

- ❖ Якщо порівнювати відсоток учнів у системі професійної освіти з відсотком тих, хто припиняє навчання на ранньому етапі, можна зробити висновок про таку тенденцію: що вищий відсоток учнів у професійній освіті і навчанні, то нижчий відсоток тих, хто достроково припиняє навчання.
- ❖ Професійна освіта і навчання виконують подвійну функцію: що потужніша роль професійної освіти і навчання у системі освіти, то нижчий відсоток тих, хто достроково припиняє навчання. Проте, при цьому, водночас, збільшується ризик виключення з навчальних закладів тих, хто дочасно припиняє навчання.

Всеосяжна система професійної освіти і навчання як чинник збалансованого економічного зростання

Як зазначалося вище, приклади з країн ЄС з високою якістю навчання, в тому числі навчання, поєднаного із виробничою практикою, свідчать про те, що у професійної освіти є потенціал надавати відсіяним учням можливості знову повернутися до здобування освіти. Нижче наводяться пріоритетні заходи, визначені Європейською комісією, для вдосконалення професійної освіти і навчання і, відповідно, скорочення рівня дочасного припинення навчання і рівня відсіву:

- Професійна освіта і навчання повинні значним чином пристосовуватися до індивідуальних потреб учня;
- Навчальні пропозиції повинні бути гнучкішими та модульованими, на противагу основним звичним підходам у професійній освіті і навчанні;
- Збільшення рівня затвердження неформального та спонтанного навчання у професійній освіті;
- Подальша інтеграція професійної освіти і навчання у загальну систему освіти шляхом відкриття освітніх траєкторій з професійної освіти на рівень вищої освіти;
- Розширення послуг професійної орієнтації для мігрантів та інших маргіналізованих верств з метою полегшення їхньої інтеграції у суспільство.

² Early School Leaving and VET in Comparative perspective Incidence and Policies – 2009- Mario Sterner & Lorenz Lassnigg – Institute Advanced Studies – Vienna // Явище дочасного припинення навчання та професійна освіта у порівняльному аспекті. Поширення та офіційні настанови. – 2009. - Маріо Стернер і Лоренц Ласснігг. – Інститут поглиблених досліджень. - Відень

2.4 Заходи запобігання дочасному припиненню навчання

Запобіжні заходи для подолання явища дочасного припинення навчання мають на меті пом'якшити або усунути ті передумови, які можуть до нього призводити. Далі подано деякі заходи, які застосовуються у країнах ЄС. Їх згруповано у відповідності до³:

- системного рівня
- рівня навчального закладу
- індивідуального рівня

Системний рівень

- у деяких країнах подовжили обов'язкову освіту для дітей молодшого віку, додавши ще один обов'язковий рік дошкільної освіти;
- у деяких країнах подовжили обов'язкову освіту для старших учнів або повідомили про такі плани. У цих країнах подовження обов'язкової освіти супроводжується заходами, націленими на підвищення рівня успішності у старших класах середньої школи;
- переважна більшість країн запроваджує загальні заходи для покращення надання освіти, наприклад, удосконалюється структура та якість;
- у деяких країнах надається додаткова підтримка вчителям, які працюють з учнями із групи ризику на відсів. Зважаючи на вагому роль вчителя у таких ситуаціях, у звітах по країнах містяться певні згадки про первинну освіту вчителів або підвищення їхньої кваліфікації.

Рівень навчального закладу

- у деяких країнах підтримується індивідуалізоване навчання з метою підвищити навчальні результати та знизити показники відсіву;
- процеси завчасного запобігання можуть допомогти скоротити прогулювання навчання;
- покращення атмосфери навчального закладу та підтримка соціального навчання і ненасильницької поведінки мають на меті зменшити ризик дочасного припинення навчання, створивши такі умови, за яких навчальні заклади стануть місцем, де молодь перебуває із задоволенням і де їм подобається навчатися у товаристві своїх однолітків.

Індивідуальний рівень

- ✚ у багатьох країнах ЄС наявна додаткова освітня підтримка, наставництво чи репетиторство для учнів із низькою успішністю та учнів із групи ризику на відсів;
- ✚ у деяких країнах ЄС використовується ще один механізм – додаткова соціальна і психологічна підтримка. Цільова група – це молодь, яка має труднощі у виконанні шкільних вимог;

³ European Commission: Tackling early school leaving: A key contribution to Europe 2020 Agenda // Європейська комісія — Вирішення проблеми дочасного припинення навчання: основний вклад у порядок денний програми «Європа 2020» 10

Проект Twinning № 291399: Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя

- ✚ надання фінансової допомоги маргіналізованим та малозабезпеченим учням, наприклад, стипендії, безкоштовне харчування і навчальні матеріали;
- ✚ покращення послуг супроводу, професійної орієнтації і психологічного консультування;
- ✚ посилена увага до учнів із особливими навчальними потребами.

2.5 Приклади країн, де професійна освіта розглядається як засіб для подолання дочасного припинення навчання⁴

Австрія

Серед нещодавніх заходів боротьби із явищем дочасного припинення навчання можна назвати більш індивідуалізоване викладання (зокрема, в рамках проекту реформ «Neue Mittelschule», який до 2019 року поступово витіснить проект «Hauptschule»), зменшення кількості учнів у класах (з 30 до 25), збільшення навчальних місць для навчання протягом всього дня та позакласного перебування учнів, «гарантія навчання» (*Ausbildungsgarantie*) до досягнення 18-річного віку, а також програми за фінансування Європейського соціального фонду, націлені допомогти учням із суттєвими (мовними) проблемами залишатися в рамках основної системи освіти.

Бельгія

Франкомовна спільнота продовжує зосереджуватися на вирішенні проблем із низькою успішністю в обов'язковій освіті, підвищуючи якість системи освіти і навчання, переважно за допомогою фінансових та інших методів покращення ефективності здобуття основних компетентностей (дошкільний етап та перший цикл середньої освіти, станом на 2006 рік). Крім того, у 2009 році була проведена важлива реформа у системі професійної освіти і навчання, націлена на перетворення її на більш гнучку, модульну та наближену до потреб ринку праці. В рамках цього підходу, з 2006 року вживалися заходи для вирішення проблеми дочасного припинення навчання («Позитивна дискримінація», заходи вирішення проблем, пов'язаних із механізмами виключення, конкретні заходи, такі як «SAS» або т.зв. «перехідні центри», шкільні спеціалісти із вирішення конфліктних ситуацій). Починаючи із 2009 р., було вжито ще більше заходів (напр., заходи, націлені на усунення сегрегації, покращення моніторингу молоді на «почерговому навчанні», а також план дій від 2009 р. для боротьби із насильством у навчальних закладах). Серед основних запланованих заходів – створення центрів слідкування за випадками насильства в навчальних закладах та заходи організаційно-інформаційного характеру, такі як краще інформування та навчання фахівців, учнів і жертв.

Кіпр

Нова дуальна система навчання, яка мала б повноцінно запрацювати до жовтня 2012 р., також охоплює учнів, які були виключені з навчальних закладів, щоб допомогти їм повернутися до навчання та покращити свої шанси на працевлаштування.

⁴ European Commission: Council of recommendations on policies to reduce early school leaving // Європейська комісія: Рада рекомендацій щодо правил і методів для зниження рівня дочасного припинення навчання

Проект Twinning № 291399: Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя

Підвищення привабливості професійної освіти і навчання може бути ще одним способом зниження рівня дочасного припинення навчання, в тому числі і серед грецьких кіпріотів. У цьому напрямку зусилля потрібно спрямувати на реформування навчальних програм, інтернаціоналізацію, підвищення мобільності та покращення ефективності переходу від загальної до професійної освіти, а також від професійної освіти до виходу на ринок праці.

Фінляндія

Заходи, визначені «Державною програмою реформ» та державним звітом «ET2020», вочевидь, надають правильні відповіді на структурні проблеми, зумовлені інертними (а останнім часом навіть дещо зростаючими) показниками дочасного припинення навчання. Втім, збільшення популярності професійної освіти на основі дуальної системи навчання серед молоді може стати ще одним кроком до зниження показників відсіву у групах ризику. Ще один механізм – це програма «Job Start», зорієнтована на молодих людей, які вже здобули базову освіту, проте ще не визначилися із майбутньою професією, або які не володіють рівнем знань та навичок, необхідних для вступу й успішного навчання в закладах професійної освіти.

Ірландія

Для зменшення негативних наслідків дочасного припинення навчання в Ірландії впроваджується програма «Youth-reach», зорієнтована на молодих людей віком від 15 до 20 років, які припиняють навчання на ранньому етапі, не здобувши жодної кваліфікації. Ця програма, в якій особлива увага приділяється особистому розвитку, передбачає дворічну інтегровану освіту, навчання і трудовий досвід. Основні її риси – навчання базовим навичкам, практичне трудове навчання та загальна освіта. У всіх аспектах змісту цієї програми передбачено застосуванням новітніх технологій. У 2010 році в рамках програми «Youth-reach» було доступно 6 000 місць по всій країні, а загальні темпи підвищення рівня працевлаштування або подальшого навчання досягли 65%.

Мальта

Серед конкретних коротко- та середньотермінових заходів – супровід та заходи запобігання відсіву серед старшокласників та їхніх родин, створення проміжних ланок між обов'язковою та професійною освітою і навчанням; введення предметів зі сфери професійної освіти і точних наук у навчальну програму середньої школи; збільшення освітніх можливостей завдяки створенню нових постачальників освітніх послуг та акредитації нових програм у сфері подальшої та вищої освіти; інвестиції в освітню інфраструктуру; перегляд навчальних програм; а також збільшення можливостей для навчання впродовж життя і освіти дорослих.

Португалія

Особливий наголос сьогодні робиться на програму «Освіта 2015». Її мета — досягнення школами та групами шкіл загальнодержавних цілей щодо базових навичок учнів у математиці та португальській мові, а також зменшення кількості учнів, які залишаються "на другий рік" та зниження рівня дочасного припинення навчання. Програма «Нові можливості», яка покращила ситуацію із наявністю професійного навчання на рівні базової і середньої освіти, підтримує реорганізацію послуг професійної орієнтації, що здійснюватиметься протягом

Проект Twinning № 291399: Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя

2011/2012 навчального року. І, нарешті, продовження обов'язкової освіти до 18 років, прийняте у 2009 р., разом із наданням фінансової допомоги малозабезпеченим родинам, імовірно зможе підвищити показники завершення середньої освіти, починаючи з 2013/2104 навчального року.

Румунія

Національна програма реформ, і національний звіт програми «ЕТ 2020» наголошують на важливій ролі інтеграції маргіналізованого населення ромської національності у скороченні показників дочасного припинення навчання. Уряд планує оцінити роль спеціалізованих шкіл (де навчаються більшість дітей ромської національності), збільшити кількість спеціалізованих працівників освіти та педагогічних асистентів, а також покращити доступ до професійної освіти для соціально незахищених груп населення. Серед інших планів уряду – удосконалити дошкільну освіту у дитсадках та систему «нульових класів», націлених на підготовку дітей із маргіналізованих груп населення до школи.

Іспанія

Проводяться компенсаторні заходи, мета яких – допомогти відсіяним молодим людям повернутися до здобування освіти і навчання, створивши відділи супроводу та консультування, покращивши доступ до формальної освіти, зокрема полегшивши доступ до отримання атестату про обов'язкову середню освіту ESO (Educación Secundaria Obligatoria) та до середнього рівня професійної освіти, виконавши положення про заохочення до здобування професійної освіти, у відповідності до конкретної рекомендації, зазначеної в документі «Європейський семестр».

Швеція

У період 2009-2011 рр. було виділено додаткове фінансування у сферу професійної освіти дорослих та повної середньої освіти дорослих. Крім того, також тимчасово було збільшено студентську підтримку для осіб віком від 20-24 р., які достроково припинили навчання і були працевлаштовані.

3. Професійний розвиток викладачів/майстрів, які працюють у сфері професійної освіти

3.1 Вступ

Досить складно здійснити огляд загальноєвропейської ситуації із викладачами і майстрами сфери професійної освіти. Нещодавні дослідження аспектів, пов'язаних із викладачами, не акцентували увагу на конкретних проблемах викладачів у сфері професійної освіти. Більшість останніх досліджень щодо викладачів/учителів переважно вивчали початкову освіту і загальну середню освіту, а також акцентували увагу на академічній освіті і дипломах. Тому інформації щодо викладачів у сфері професійної освіти обмаль. Фактично, до публікації результатів нового дослідження Міжнародної організації праці⁵, останнє комплексне міжнародне дослідження аспектів, пов'язаних із викладачами у сфері професійної освіти, проводилося понад 30 років тому.

Це дослідження стало основним джерелом поданої нижче інформації. Додатково дані також бралися із окремих довідкових/допоміжних документів і публікацій в інших джерелах, наприклад, Європейському фонді освіти (ЄФО). Усі джерела, інформацію з яких використано у цьому розділі, наведено у списку літератури в Додатку I.

Перелік аспектів, пов'язаних із діяльністю викладачів і майстрів у сфері професійної освіти, досить широкий і включає такі теми, як труднощі професійної освіти і навчання упродовж життя, професійний розвиток викладачів і майстрів у сфері професійної освіти, набір викладачів і майстрів у сферу професійної освіти, заробітна плата викладачів і майстрів сфери професійної освіти, а також суспільний діалог у сфері професійної освіти. З огляду на це, у цьому документі охоплено такі теми:

- Визначення терміну «викладач/майстер у сфері професійної освіти»;
- Основні напрямки і тенденції на ринку праці та їх вплив на роль, труднощі і обов'язки викладачів/майстрів у сфері професійної освіти;
- Первинна освіта та професійний розвиток викладачів/майстрів у сфері професійної освіти.

3.2 Визначення терміну «викладач/майстер у сфері професійної освіти»

За останні десять років у багатьох країнах функції й обов'язки викладачів у сфері професійної освіти зазнали значних змін. Вони стали багатофункціональними та поєднують багато професійних елементів активних зацікавлених сторін сфери професійної освіти.

Поняття «викладач», «майстер», «інструктор» тощо є неоднозначними, а отже, у різних контекстах та в різних країнах у них вкладають різний зміст.

⁵ International Labour Office (ILO): Teachers and trainers for the future: technical and vocational education and training in a changing world", ILO Geneva 2010 // Міжнародна організація праці (МОП): «Викладачі і майстри майбутнього: професійно-технічна освіта у мінливому світі», МОП, Женева, 2010 р.

Найпоширеніші визначення поняття «викладач/майстер у сфері професійної освіти» такі:

Викладачі у сфері професійної освіти:

Термін «викладач у сфері професійної освіти» загалом охоплює осіб, які працюють у середніх навчальних закладах та професійних коледжах, незалежно від рівня освіти:

- Робочий контекст: державна система, система освіти, початкова професійна освіта і навчання
- Педагогічний зміст: теоретична частина професійної освіти і навчання
- Функції: викладачі/вчителі загальних предметів; викладачі/вчителі спеціальних професійних предметів

Майстри у сфері професійної освіти:

Термін «майстер», зазвичай, стосується фахівців, які задіяні в дуальній системі навчання, виробничій практиці, а також, у ширшому розумінні, на навчальних ринках приватного сектору:

- Робочий контекст: приватна система, неперервне професійна освіта і навчання за напрямками «промисловість» і «торгівля»
- Педагогічний зміст: практична частина професійної освіти і навчання
- Функції: майстри (інструктори), інші помічники у навчанні

3.3 Основні напрямки і тенденції ринку праці та їх вплив на роль, труднощі і обов'язки викладачів/майстрів у сфері професійної освіти

Нові підходи у сфері навчання: Оскільки вимоги щодо інновацій та системних реформ зросли, зросла і потреба створити нові можливості для викладачів/майстрів у сфері професійної освіти тісніше співпрацювати з основними вигодонабувачами їх послуг, не в останню чергу підприємствами та їхніми представниками.

Це помітно всюди у Європі, в тому числі і в країнах з перехідною економікою, оскільки набагато більше уваги приділяється тому, як навчальним закладам вдається на місцевому рівні налагоджувати взаємовигідні зв'язки із підприємствами та територіальними громадами. Цей процес допомагає викладачам і майстрам бути ініціативнішими у формуванні місцевої професійної освіти, партнерства між навчальними закладами і підприємствами, а також розвитку мереж у сфері професійної освіти.

Ці зміни передбачають такі програми реформ, які поєднують у собі вертикальну децентралізацію процесу прийняття рішень, принаймні щодо деяких питань навчання викладачів та навчальних програм (від центрального/міністерського рівня до місцевого рівня / рівня навчального закладу) із побудовою горизонтальних мереж на рівні громади. Це також передбачає трансформацію закладів професійної освіти на автономні професійні організації, підпорядковані загальній регуляторній функції урядових/державних установ, а також більшу ступінь залучення викладачів, як окремих професіоналів, у процес прийняття

рішень, коли позитивні та мотивуючі стимули для викладачів виходять з нижченаведеного:

- Розширення компетенції шляхом безпосереднього контакту з підприємством / місцем роботи та місцями стажування
- Збір ідей щодо навчальних завдань і проектів серед місцевих підприємств
- Кар'єрні структури, які дозволяють визнавати оновлене навчання та компетентності у поєднанні із кар'єрними підвищеннями на підставі таких контактів та отримання внаслідок цього покращень у рівні викладання та результатах навчання

Від викладання до навчання: такий розвиток також призвів до парадигматичної трансформації у дидактичному сприйнятті, мисленні і впровадженні. У сфері професійної освіти навчальні плани стали більш широкими завдяки включенню до них основних компетентностей. Актуальна тенденція полягає в тому, що відбувся відхід від навчальних завдань, поставлених для викладачів, до розробки навчальних планів на основі результатів навчання. Для викладання за навчальною програмою на основі результатів навчання потрібні компетентні викладачі/майстри професійної освіти, які мають належні знання та навички і належно ставляться до запровадження змін у навчальні програми.

Зростання диверсифікації навчальних середовищ, визнання експериментального навчання та навчання на робочому місці/виробництві: Відхід від традиційного викладання відбувається у всій Європі, а також у всьому світі. У практиці викладання поступово знаходять своє місце нові форми, такі як самостійне й інтегроване навчання, робота над проектами, навчання через обмін досвідом, навчання на практиці. У сфері професійної освіти дедалі частіше застосовуються інформаційно-комунікаційні технології для створення віртуального середовища та симуляції реальних робочих умов. Нові педагогічні підходи мають на меті сприяти формуванню критичного мислення.

Критерії для визначення «хороших» викладачів і майстрів у професійній освіті: Зміни парадигми ринку праці, що вимагають нових навичок та компетентностей — це основна причина виникнення нових навчальних середовищ та підходів, що базуються на результатах навчання. Відповідно, у подальшому викладачі у сфері професійної освіти повинні володіти новими компетентностями. «Хороший» та фаховий викладач/майстер у сфері професійної освіти повинен мати:

- **Глибокі знання в одній чи кількох дисциплінах чи навчальних галузях;**
- **Високий ступінь володіння інформаційно-комунікаційними технологіями та технологічними процесами;**
- **Загальне розуміння суспільно-економічних реалій у широкому сенсі та здатність передавати його учням;**

- **Вміння передавати учням загальні навчальні навички через своє викладання та організацію навчальних процесів;**
- **Здатність співпрацювати у колективі;**
- **Навички ведення дослідження, самоаналіз і здатність до змін, необхідні у педагогічній роботі (вчитель у ролі учня);**
- **Здатність спілкуватися та співпереживати з учнями;**
- **Здатність до новаторства та втілення інновацій у процесі викладання.**

3.4 Первинна освіта та професійний розвиток викладачів/майстрів у сфері професійної освіти

Залежно від особливостей професійної освіти у конкретній країні, викладачам і майстрам доводиться проходити різні етапи навчання та формувати навички, які можна оцінити кількісно і якісно.

Підготовка викладачів у сфері професійної освіти в Європі та світі стає дедалі різноманітнішою. Освітні стандарти від первинного навчання на рівні вищої освіти (третинна освіта) до магістерського ступеню й надалі залишаються високими у країнах ЄС, які належать до «старої Європи», а країни з перехідною економікою прямують до цих стандартів, в тому числі більше покладаються на сертифікацію з метою підвищення професійного рівня. Сьогодні чимало країн в рамках підготовки та сертифікації викладачів потребують значного неакадемічного досвіду роботи, аби усунути перешкоди між навчальними закладами професійної освіти та виробництвом.

У Європі існує багато моделей програм, які дозволяють стати викладачем сфери професійної освіти, з різними інституційними системами.

Первинні університетські або інші програми третинної освіти для працівників сфери професійної освіти: Існує багато університетських чи інших програм третинної освіти для підготовки працівників сфери професійної освіти. Ступеневий діапазон таких програм — від програм докторського рівня до магістерських, бакалаврських та інших ступенів.

Деякі магістерські програми спеціалізуються на підготовці викладачів у сфері професійної освіти, надаючи в кінці навчання державний сертифікат, наприклад, екзамени з державною комісією для працівників сфери професійної освіти у таких країнах, як Данія, Франція, Німеччина, Ірландія та Великобританія.

Неакадемічний досвід роботи: У деяких країнах до магістерського ступеню вимагається ще і трудовий стаж поза навчальним закладом, наприклад, в Австрії, Данії, Німеччині і Люксембурзі.

Підсумовуючи, можна сказати, що підготовка викладачів сфери професійної освіти у країнах Європи показує, що університетські програми стають коротшими внаслідок реорганізації магістерських програм та появи більшої кількості бакалаврських програм, в тому числі й у сфері професійної освіти, а у деяких країнах існує проблема нестачі працівників сфери професійної освіти,

яку країни вирішують, розробляючи конкретні спеціалізовані програми для осіб із досвідом роботи у галузі, про що йшлося вище.

Втім, проблема у первинній освіті для викладачів сфери професійного навчання залишається невирішеною. Це характерно не тільки для Європи, а й для решти світу. Майже всі дослідження виділяють такі два важливі висновки про підготовку викладачів у сфері професійної освіти:

1. Відчувається, що спеціалізованим програмам бракує зв'язку із реальною практикою: майже у всіх випадках практичний досвід у професії (кваліфікованого працівника чи інженера) вважався ціннішим для роботи викладачем, ніж просто педагогічна освіта.
2. Освітні та/або соціологічні складові програм зовсім не прив'язані до конкретних професійних та навчальних рішень, тож мало які педагогічні компетентності, актуальні для роботи викладача, були потрібними під час курсу підготовки викладача у сфері професійної освіти.

3.5 Подальше підвищення кваліфікації / навчання на робочому місці для викладачів і майстрів сфери професійної освіти

У всій Європі спостерігається брак можливостей для підвищення кваліфікації на робочому місці (CPD), які б дозволяли викладачам і майстрам бути в курсі технологічних змін. Підготовчі курси у різних країнах дуже різняться, як тривалістю, так і предметами навчання. Загалом, у нещодавніх дослідженнях замало уваги було приділено питанням підвищення кваліфікації та навчання на робочому місці як способам для працівників сфери професійної освіти підтримувати свою кваліфікацію на належному рівні.

Суттєві відмінності у типах навчання на робочому місці як методу підвищення кваліфікації для викладачів сфери професійної освіти існують і між країнами-членами ЄС. У багатьох випадках (наприклад, на Кіпрі, в Ісландії, Італії, Польщі, Словенії) підвищення кваліфікації є добровільним у принципі, проте від викладачів очікують до нього вдаватися. У більшості нових східноєвропейських країнах-членах ЄС підвищення кваліфікації передбачено законодавством, а мінімальні вимоги для підвищення кваліфікації викладачів різняться від обов'язкового навчання на виробництві до домовленостей на основі колективного договору (Фінляндія, Угорщина) чи до структури системи підвищення кваліфікації, яка значно покладається на свідомий професійний розвиток практичних навичок.

У тих випадках, коли загальні теми є очевидними, вони, переважно, наголошують на додатковій педагогічній підготовці, роботі в команді, розвитку лідерських якостей, поглибленому вивченні предмету та/або опануванні новинок галузі, підготовці до підвищення, та ширших, неспеціалізованих професійних навичок. У Німеччині та Великобританії, поміж інших, нещодавні програми, обмежені до рівня компаній, також намагалися заповнити прогалину між теоретичними професійними знаннями і застосуванням навичок у нових процесах у промисловості й торгівлі.

Проект Twinning № 291399: Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя

Типи підвищення кваліфікації відрізняються від формування компетентності на робочому місці, у зв'язку із впровадженням певної реформи, до магістерських програм. Загальна тенденція полягає у приділенні більшої уваги до підвищення кваліфікації щодо інструктування, менторингу та супроводу, оскільки впроваджуються підходи, більш орієнтовані на учнів/студентів. Це актуально, наприклад, для таких країн, як Австрія, Бельгія, Данія, Норвегія і Великобританія.

Щодо фінансування підвищення кваліфікації, то воно усюди обмежене. У багатьох країнах випробовуються нові, рентабельніші методи забезпечення підвищення кваліфікації. В Англії впроваджено каскадну модель як основну модель нових методів навчання на основі навчального предмету.

4. Професійна освіта і навчання під час економічної кризи.

4.1 Вступ

Економічна криза, яка виникла у фінансових системах розвинених країн восени 2008 р., миттєво вплинула на економіку усіх країн світу. Серед наслідків – втрата роботи, банкрутства підприємств і падіння доходів мільйонів людей. Економічна криза значно вплинула на європейські ринки праці. У деяких країнах рівень безробіття зріс удвічі, нівелювавши більшість здобутків у сфері працевлаштування, досягнутих за попередні два десятиліття. В інших країнах набули поширення зайнятість на неповний день та скорочений робочий день. Попри те, що такі рішення допомогли долати перші негативні наслідки кризи, вони можуть мати і далекосяжні наслідки для ринку праці, зокрема негативно відбившись на молодих людях та особах із тимчасовими контрактами. Важливо, що створення нових робочих місць і далі незначне, а у деяких країнах ЄС продовжує скорочуватися, погіршуючи картину тривалого безробіття та показників незайнятості, які на даний момент зросли.

Звіти країн в рамках «ЕТ 2020»⁶ свідчать, що у деяких країнах економічна криза серйозно відбилася на системі державної освіти та освітніх бюджетах. У декількох країнах спостерігається не просто відсутність збільшення, а й скорочення державних надходжень в освіту і навчання, що проявляється у скороченні викладацьких посад, заморожування зарплати вчителів, урізанні витрат і реструктуризації системи надання освітніх послуг шляхом об'єднання навчальних установ та збільшення кількості учнів у класах.

Цей розділ називається «Професійна освіта і навчання під час економічної кризи» та описує приклади ряду країн, як вони справляються з наслідками економічної кризи, запроваджуючи зміни та адаптуючи свої системи професійної освіти до ситуації, що склалася.

Вочевидь, кожна країна зреагувала на кризу по-своєму, вживши різних заходів. Тут ми зупинимося на сфері професійної освіти і навчання, як на первинній, так і на подальшій професійній освіті. Особливу увагу буде приділено на конкретні заходи, вжиті для полегшення наслідків економічної кризи.

Подана далі інформація вибрана із детальної публікації Cedefop: «Професійна освіта і навчання в Європі – звіти по країнах»⁷. ReferNet (мережа організації Cedefop у Європі) описала системи професійної освіти і навчання у країнах Європейському Союзі, Норвегії та Ісландії на основі спільного шаблону, розробленого Cedefop.

З метою запропонувати ширший погляд на подану інформацію, в описі кожної країни подано як загальні показники рівня безробіття (З) так відповідні

⁶ «Освіта і навчання у розумній, сталій та всеосяжній Європі». Аналіз впровадження стратегічної бази для Європейського співробітництва в освіті і навчанні («ЕТ 2020») – Аналіз країн

⁷ <http://www.cedefop.europa.eu/EN/Information-services/vet-in-europe-country-reports.aspx>

показники окремо серед молоді (М). Джерело статистичних даних: Eurostat (Статистичне управління ЄС).

4.2 Приклади окремих країн

Країна	Рівень безробіття: Загальний (З) Серед молоді (М)	Заходи професійної освіти, націлені передусім на молодь; суть заходу та залучені партнери/установи	Заходи професійної освіти, націлені передусім на доросле населення; суть заходу та залучені партнери
<ul style="list-style-type: none"> Австрія 	<ul style="list-style-type: none"> 4,3% (З) 7,3% (М) 	<ul style="list-style-type: none"> Запровадження т.зв. навчальної гарантії до 18-річного віку. Тобто усім випускникам обов'язкових шкіл, які не мають місця у вищому середньому навчальному закладі, або які не можуть знайти місце для учнівства на виробництві, надається можливість здобути ремесло у навчальному закладі, не прив'язаному до підприємства. Фінансування здійснюється Державною службою зайнятості Австрії. У 2009 р. такий тип навчання пройшло 9000 осіб. 	<ul style="list-style-type: none"> У відповідь на економічну кризу федеральне міністерство розширило т.зв. схему «Bildungskarenz Plus», яка дозволяє компаніям замість скорочення працівників надавати їм можливість проходити курси підвищення кваліфікації. Програма ініційована у тісній співпраці із соціальними партнерами. У період з 2008 по 2009 р.р. через кризу кількість працівників у навчальних відпустках різко зросла.
<ul style="list-style-type: none"> Фінляндія 	<ul style="list-style-type: none"> 7,6% (З) 19,9%(М) 	<ul style="list-style-type: none"> Під час кризи привабливість професійної освіти зросла. Кількість студентів, які обрали професійну освіту і навчання (система набору включає як вищий рівень середньої освіти, так і програми професійної підготовки) 	<ul style="list-style-type: none"> Кількість осіб, які почали навчатися та здобули кваліфікацію в рамках додаткового професійного навчання, в останні роки також зросла (після 2009 р.). Починаючи з 2011 р., постачальники освітніх і навчальних послуг отримуватимуть навчальні дотації на підставі ваучерів з урахуванням підтримки

Проект Twinning № 291399: Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя

		<p>постійно зростає, а у 2009 р. більшість абітурієнтів зазначили професійну підготовку як свій першочерговий вибір.</p> <ul style="list-style-type: none"> • На професійну освіту і навчання було виділено більше коштів. 	<p>можливостей для дорослих без професійної кваліфікації здобути подальшу або спеціальну освіту.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Франція 	<ul style="list-style-type: none"> • 9,9%(З) • 22,8(М) 	<ul style="list-style-type: none"> • Популяризація систем для молоді, яка починає навчання / поступає на професійну підготовку за контрактом, шляхом: • Запровадження «студентської карти професій», яка дозволяє учням та молодим особам, які здобувають професію за контрактом, право на певні пільги. • Полегшення умов для укладання контракту про учнівство. • Розширення робочих навчальних контрактів на інші категорії трудової діяльності. 	<ul style="list-style-type: none"> • Сформувалася краща координованість між навчальними установами, постачальниками інформації про навчання та джерелами фінансування (державна, регіональні ради, соціальні партнери, компанії, державна служба зайнятості) як відповідь на вимоги підвищення професійної кваліфікації / перекваліфікацію, що їх ставить ринок праці.
Німеччина	<ul style="list-style-type: none"> • 5,5%(З) • 8,6%(М) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ситуація на ринку місць для учнівства непогана. Шанси молоді знайти місце для учнівства цього року (2011) зросли, порівняно з попередніми роками. 	<ul style="list-style-type: none"> •
<ul style="list-style-type: none"> • Нідерланди 	<ul style="list-style-type: none"> • 4,9%(З) • 7,6%(М) 	<ul style="list-style-type: none"> • Уряд Нідерландів та соціальні партнери підписали у 2009 р. суспільну угоду, яка містить питання, пов'язані із професійною освітою: • 1) Усвідомлення 	<ul style="list-style-type: none"> •

Проект Twinning № 291399: Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя

		<p>вагомості недопущення «втраченого покоління», створивши План вирішення проблеми безробіття серед молоді. Соціальні партнери планують створити понад 10 000 навчальних і робочих місць.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2) Довша тривалість перебування в системі освіти. 	
<ul style="list-style-type: none"> • Норвегія 	<ul style="list-style-type: none"> • 4,3%(З) 8,8%(М) 	<ul style="list-style-type: none"> • Спостерігається різкий спад у наборі на програми професійної освіти і навчання. • Було надано кошти для підтримки усіх учнів у скрутному становищі шляхом підвищення виплат для учнів приблизно на 600 євро (5%). Статистика свідчить, що антикризові заходи можна вважати успішними. В той час, як набір учнів на навчання під час економічного спаду кінця 1980-тих впав на 34%, частка абітурієнтів, які взяли участь у програмах учнівства у період з 2008 по 2010 рр., зменшилася несуттєво. 	<ul style="list-style-type: none"> • З 2008 року стало очевидним зростання попиту на професійну підготовку і навчання після здобуття середньої освіти.
<ul style="list-style-type: none"> • Ірландія 	<ul style="list-style-type: none"> • 14,5%(З) 29,9%(М) 	<ul style="list-style-type: none"> • Брак робочих місць викликав збільшення попиту на професійну освіту і навчання загалом. • Ірландське національне управління навчання та зайнятості змінило правила проходження учнівства, дозволивши 	<ul style="list-style-type: none"> • Уряд Ірландії визнав, що програми «надання другого шансу» слід поглибити. З цієї метою, у 2009 р. Міністр, який відповідає за напрямок «навчання впродовж життя», оголосив про виділення додаткових півтори тисячі місць у сфері професійної освіти для учнів, які закінчили

Проект Twinning № 291399: Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя

		скороченим стажерам переходити безпосередньо на наступний етап їх навчання поза робочим місцем, без потреби проходити етап навчання на робочому місці.	середню освіту.
Великобританія	<ul style="list-style-type: none"> • 8,4%(3) • 21,8%(M) 	<ul style="list-style-type: none"> • Створення нового типу навчального закладу - Університетського технічного коледжу - буде підтримуватися і надалі, щоб до 2014 р. створити щонайменше 24 нових коледжі, які будуть надавати передові навчальні можливості для учнів, віком від 11 до 19 р. Цей процес поєднується із підтримкою з боку місцевих підприємств щодо виробничої практики. 	<ul style="list-style-type: none"> • Надання професійної освіти і навчання для дорослих відбуватиметься у контексті ширшої реформи в плані пропозиції. При цьому основна увага приділятиметься усуненню низхідних цілей та централізованому регулюванню. • Профспілки отримали вплив на формування змісту заходів, пов'язаних із розміщенням на робочих місцях.
<ul style="list-style-type: none"> • Іспанія 	<ul style="list-style-type: none"> • 22,9%(3) • 47,8%(M) 	<ul style="list-style-type: none"> • У 2009 році Міністерством освіти і Міністерством праці впроваджено спільний Захід, відмий під назвою «дорожня карта»: • З метою залучити додатково 200 000 студентів до середнього професійного навчання 	<ul style="list-style-type: none"> • Призначення півтори тисячі професійних консультантів для оптимізації роботи відділів зайнятості в час, коли необхідно зупинити «масове» ставлення.
<ul style="list-style-type: none"> • Швеція 	<ul style="list-style-type: none"> • 7,5%(3) • 22,3%(M) 	<ul style="list-style-type: none"> • 	<ul style="list-style-type: none"> • У країні виділяються додаткові державні кошти для заходів у сфері професійної освіти і навчання для дорослих. Це допомогло створити 20 000 додаткових місць у професійній освіті для дорослих у системі комунальної освіти для

Проект Twinning № 291399: Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя

			<p>дорослих.</p> <ul style="list-style-type: none">• Ще одна програма яка виникла у відповідь на економічну кризу, - це професійні програми учнівства для дорослих, які дали 2 000 нових місць для учнівства на рік. Під егідою Міністерства зайнятості Державна служба зайнятості пропонує базову і додаткову професійну підготовку безробітним особам, які шукають роботу. Внаслідок кризи цифри у цій сфері подвоїлися, сягнувши 5 000.
--	--	--	--

5 Системні інновації у професійній освіті та навчанні

5.1 Вступ

У документі «ЕТ 2020» професійна освіта і навчання займає центральне місце, і в ньому наголошується, що така освіта може виконувати подвійну функцію: 1) як механізм задоволення теперішніх і майбутніх потреб європейських країн у кваліфікаціях; 2) послаблює сприяє подоланню негативних економічних наслідків. *Див. також розділ 4 – Професійна освіта і навчання під час економічної кризи.*

Це одна із провідних думок у програмному документі ЄС на підтримку цієї сфери «Новий стимул для європейського співробітництва у сфері професійної освіти і навчання в рамках підтримки програми «Європа 2020».⁸

Передбачається, що новий стимул для сфери професійної освіти повинен суттєво вплинути на завдання програми «Європа 2020» з метою сприяти розумному і всеосяжному розвитку. Виходячи з цього, інновації вважаються основним рушієм змін.

Упродовж останнього десятиліття концепція інновацій активно вживалася у різних суспільно-економічних контекстах, насамперед маючи на увазі, як унікальні підходи і методи можуть призвести до появи нових продуктів, удосконалених методів подачі, змін у дизайні та просуванні продукту, а також організаційних змін.

Інновації – це досить широке поняття, тож вживається воно досить часто, хоча чітких визначень бракує. Отже, це поняття використовується на позначення рушійних чинників змін у різноманітних ситуаціях, як вже згадувалося раніше.

У цьому документі ми не намагатимемося заглиблюватися у роздуми про те, як традиційно розумілося та видозмінювалося це поняття, тобто не будемо аналізувати відмінності між поняттями «інновації» та «системні інновації». У цьому документі приймається таке визначення: «Будь-який вид динамічних системних змін, які мають на меті удосконалити і покращити освітні процеси і навчальні результати». Це визначення переформується із підходом, від якого відштовхуються аналізи/звіти, використані у якості джерел для інформації і прикладів цього розділу:

1. Публікація ОЕСР (OECD): «Впровадження змін – системні інновації у сфері професійної освіти і навчання».
2. Аналіз запровадження інновацій в окремих країнах: Австралії, Данії, Німеччині, Угорщині, Мексиці та Швейцарії.

⁸ Повідомлення комісії Європейського парламенту, Ради Європейського соціально-економічного комітету та Комітету по регіонах: «Новий стимул для європейського співробітництва у сфері професійної освіти і навчання на підтримку програми «Європа 2020», - Брюссель, 2010 р.

Мета дослідження, проведеного ОЕСР (OECD), полягала у тому, щоб проаналізувати інноваційні системи і стратегії у сфері професійної освіти і навчання, порівнявши дані про рушії системних інновацій у шести різних країнах. Усі країни, які брали участь у дослідженні, відібрали по 2-3 приклади нещодавно запроваджених інновацій у сфері професійної освіти та представили їх для детального аналізу експертам з OECD. У дослідженні основну увагу приділено таким темам:

- як відбуваються інновації у країнах;
- відповідні процеси, лідерство та стосунки між основними учасниками цих процесів;
- залучена база знань;
- процедури та критерії оцінки прогресу і результатів.

Аналіз OECD та звіти по країнах становлять суттєвий багатогранний матеріал із міркуваннями та обговореннями досліджень та методик, а також висновками щодо основних думок і висновків для галузі.

У цьому розділі лише представлені приклади з окремих країн, а також відповідні висновки для галузі, сформульовані експертами з OECD на підставі аналізу ситуацій в цих країнах.

5.2 Системні інновації у Швейцарії

Система професійно-технічної освіти і навчання Швейцарії складається із двох частин: технічна підготовка і навчання (вищий середній рівень) та професійна освіта (рівень вищої (третинної) освіти типу Б).

Технічна підготовка і навчання на вищому рівні середньої освіти формує навички та знання, необхідні для виконання конкретної професії / ремесла. За два роки такої технічної підготовки і навчання можна отримати федеральний атестат профосвіти, а за три або чотири роки такого навчання отримують федеральний диплом із профосвіти. Додатково, крім трирічного чи чотирирічного курсу навчання програм професійної освіти, молодь може здобувати федеральний бакалаврський ступінь профосвіти.

У Швейцарії близько двох третіх від загальної кількості молодих осіб виходять на ринок праці через профосвіту. За показниками закінчення старшої середньої освіти система освіти Швейцарії схожа із ситуацією в інших країнах OECD — 90% населення здобуває документ про освіту цього рівня. Це, в основному пояснюється привабливістю професійної освіти, оскільки 59% усіх отриманих дипломів отримують саме у сфері професійної освіти, що дуже нагадує ситуацію у Німеччині. Про це свідчать наступні статистичні дані:

Набір у загальні середні школи:

Середній показник по країнам, охоплених дослідженням OECD – 55,8 %;
Швейцарія – 35,8 %

Набір у професійні середні навчальні заклади:

Середній показник по країнам, охоплених дослідженням OECD – 44,0%;
Швейцарія – 64,2%⁹

Чинники системних інновацій у системі професійної освіти Швейцарії¹⁰

- Сильна риса швейцарської системи – тісна співпраця між ринком праці та системою професійної освіти і навчання.
- **Швейцарська система підпадає під дуальну систему.** Відповідно, молодь на програмах професійної освіти можна вважати такою, яка здобуває необов'язкову освіту (післядипломну). У таких студентів є контракт про учнівство-стажування із компанією/підприємством, яке бере участь у цій системі і приймає такого учня-стажера. Крім цього, студенти відвідують навчальні курси у навчальному закладі професійної освіти. Це одночасно їхнє право та їхній обов'язок. Кількість спеціальностей, які учні-стажери можуть обирати, становить 250. На рівні вищої (третинної) освіти професійна освіта і навчання також пропонує широкий спектр практичних навчальних програм, які дають студентам необхідні навички для виконання функцій спеціалістів або керівників.
- **Створення і функціонування Федерального відділу професійної освіти і технологій («ОРЕТ»).** Відповідальність за питання, пов'язані з освітою, лежить, в основному на кантонах. При цьому Швейцарська асоціація 26 кантональних Міністерств / Управлінь освіти, культури і спорту (EDK/CDIP/CDIP) відповідає за загальнонаціональну координацію освітньо-культурної політики. Така співпраця базується на різних державних договорах (конкордатах), однак, відповідальність за професійну і технічну освіту, як на рівні середньої, так і вищої (третинної) освіти, а також за університети прикладних наук (UAS), лежить на конфедерації через «ОРЕТ».
- **«ОРЕТ» відповідає за:**
 - Забезпечення якості та подальший розвиток системи у цілому.
 - Співмірність та прозорість курсів по всій Швейцарії.
 - Виконання понад 250 наказів і розпоряджень у сфері професійної освіти та схвалення програм професійної освіти.
 - Підтримку інновацій, наприклад, вузькоспеціалізована програма для підтримки висхідних інновацій на підставі щорічного відкритого оголошення.
 - Формування національної програми підтримки досліджень у сфері професійної освіти, як засобу допомоги у прийнятті рішень, так і у покращенні якості постачання освітніх послуг.

⁹ Джерело OECD

¹⁰ Відтворення висновків аналізу OECD

- **Тісна взаємодія між проведенням досліджень та розвитком у сфері професійної освіти** виражена у виділеному державному бюджеті, який дозволяє «ОРЕТ» визначати державні пріоритети у дослідженні професійної освіти та інноваціях і розвитку.

Дослідження, в основному, зосереджувалися на деяких центральних питаннях, пов'язаних із якістю та інноваціями у сфері професійної освіти:

- Заходи виправлення дисбалансу на ринку учнівства-стажерства, а саме - координація приватних/державних програм та способи заохочення молоді, яким складно обрати такий напрямок освіти, як профосвіта.
- Застосування освітніх моделей у програмах професійної підготовки, наприклад, планування програми професійної підготовки у відповідності до різних потреб на рівні катнотів та на ринку праці.
- Підтримка програм професійної підготовки вищого рівня, як-от фінансування окремих цільових груп.

Аналіз прикладів: реформа базового комерційного навчання

Базове комерційне навчання – це один із напрямків професійної освіти, який щорічно готує 30 000 молодих людей для ринку праці за спеціальностями, пов'язаними з торгівлею і комерцією. Таке навчання триває протягом трьох років та за суттю є типом дуального навчання (т.зв. «бутербродний» тип), коли навчальний процес складається із навчання/підготовки на виробництві/на підприємстві (3-4 дні на тиждень) та відвідувань занять у навчальному закладі (1-2 дні на тиждень). Відбувається таке навчання відразу після закінчення обов'язкової освіти.

Рішення про реформування базового комерційного навчання стало відповіддю на потреби компаній, які вважали попередні методи навчання занадто теоретичними, заявляючи, що студентів не вчать у відповідності до їхніх професійних потреб. Навіть попри те, що сама реформа офіційно йшла від уряду, вона все-одно вважалася відображенням низхідного підходу, адже її вимагали самі компанії. Зокрема, на думку компанії, можна було здійснити такі кроки:

- Компанії бажали бути тісніше залученими у процес визначення типу необхідного навчання, для того щоб покращити шанси студентів на працевлаштування.
- Зміцнено зв'язок між підприємствами та навчальними закладами.
- Те, що студенти опановують у навчальному закладі, повинно насправді використовуватися (та бути доцільним) під час їх роботи в компаніях.
- Більше уваги слід приділяти тому, чого саме студенти вчаться власне у компанії.

Нова програма базового комерційного навчання, яка на сьогодні більш орієнтована на компетенції, дозволяє учням-стажерам збагнути складність робочих процесів на своїх підприємствах та стимулює мислення у напрямку бізнес-процесів і підхід до розширення професійних контактів. Знання і навички,

Проект Twinning № 291399: Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя

які здобувають учні-стажери, націлені на підтримку навчання упродовж життя, а також на сприяння кращого розуміння видів діяльності у комерційному секторі.

У новій системі застосовано дигресивну модель навчання, згідно з якою протягом перших двох років навчання студенти проводять три дні на тиждень на підприємстві та два дні у навчальному закладі. Далі, протягом третього року навчання студенти проводять вже 4 дні на тиждень на підприємстві, та один день у навчальному закладі. Таку нову систему було запроваджено, щоб покращити продуктивність студентів на робочому місці. Завдяки дигресивній моделі навчання продуктивність на робочому місці мала б зростати з року в рік.

Реформа базового комерційного навчання мала значний вплив на усі постанови у сфері професійної освіти, а також на визначення курсу усієї системи професійної освіти загалом (нове законодавство у сфері професійної освіти). Її принципи на сьогодні застосовуються для всіх професій, після того, як було запроваджено нове законодавство у сфері професійної освіти і навчання.

Аналіз прикладів: Провідні центри

Швейцарські Провідні центри – це унікальний та інноваційний підхід до координування на загальнодержавному рівні досліджень у сфері професійної і технічної освіти, які б оперативно реагували на потреби і пріоритети країни у цій галузі. Це спеціальні експертні центри, розташовані при університетах, основне завдання яких полягає у тому, щоб формувати компетентну мережу для ведення досліджень за власний рахунок і за рахунок грантових коштів та підтримувати молодих талановитих дослідників, водночас налагоджуючи надійні міжнародні зв'язки. Пріоритети роботи таких центрів формулюються організацією OPET - основного джерела їх фінансування, та визначаються у відповідності до конкретних потреб системи професійної освіти, переважно долучаючись до формування політики розвитку цієї галузі у середньо- та довготерміновій перспективі.

Провідні центри відповідають за програму OPET підтримки досліджень у сфері професійної освіти, виходячи із принципів сталого підходу та відштовхуючись від середньо- та довготермінових перспектив. Мета цієї програми – проаналізувати основні питання, пов'язані із потребами системи професійної освіти, надати науково обґрунтовані докази для полегшення формування політики розвитку галузі, а також удосконалити якість усієї системи загалом.

Провідні центри працюють над актуальною тематикою для сфери професійної освіти і навчання. Крім ведення досліджень, їх основне завдання полягає у підтримці молодих науковців, слідування за тим, що відбувається у галузі, а також налагодження професійних контактів з іншими установами чи дослідниками (як в країні так і за її межами), які працюють у цій темі. Кожен дослідницький пріоритет сфери професійної освіти пов'язаний із однією або кількома професорськими/дослідницькими посадами у навчальних закладах Швейцарії третього ступеню та визначений тимчасовою угодою про надання послуг із OPET. Кожен такий професор-дослідник відповідає за зміст і наукову якість прикріпленого за ним дослідницького пріоритету. Це здійснюється з метою заповнити концептуальні прогалини та задовольнити потреби теорії і практики у сфері професійної освіти.

У звіті OECD Провідні центри відзначаються окремо, де вони характеризуються як «унікальний та інноваційний підхід до координації наукових досліджень у сфері професійної освіти на державному рівні та їх оперативного реагування на потреби і пріоритети країни у цій галузі. Це спеціальні експертні центри, розташовані при університетах, основне завдання яких полягає у тому, щоб формувати компетентну мережу для ведення досліджень за власний рахунок і за рахунок грантових коштів та підтримувати молодих талановитих дослідників, водночас налагоджуючи надійні міжнародні зв'язки.»¹¹.

5.3 Системні інновації у Німеччині

Основні характерні риси системи професійної освіти Німеччини

- Дуальна система є важливою складовою системи професійної освіти і навчання.
- Відповідальність за сферу професійної освіти покладена на Федеральний уряд та 16 регіональних (земельних) урядів (länder).
- Федеральний уряд несе відповідальність за професійну підготовку поза навчальними закладами, тобто коли підготовка відбувається на виробництві/підприємстві.
- Уся система професійної освіти на базі навчальних закладів – це сфера відповідальності регіональних державних урядів.
- Навчальні заклади та компанії, де студенти проходять навчальну практику – це ті два партнери, які спільно несуть відповідальність за професійну освіту і навчання.
- Контракт про навчання, який підписується між підприємством і стажером, регулюється у відповідності до загального трудового законодавства і, зазвичай, контролюється торгово-промисловою та ремісничою палатами.
- На додачу до підготовки на виробництві/підприємстві стажери відвідують навчальний заклад протягом двох днів на тиждень або блоками (480 уроків на рік).
- Існує близько 350 державно визнаних спеціальностей.

Чинники системних інновацій у системі професійної освіти і навчання Німеччини¹²

Структурні зміни в економіці та суспільстві, поточна демографічна ситуація та глобалізація змушують адаптувати професійну освіту і навчання до нових вимог сучасності.

Для того, щоб задовольнити майбутні потреби ринку праці та структурних змін в економіці, Федеральне міністерство освіти і науки запровадило низку програм. Далі йдеться про дві з них:

¹¹ Working out Change – Systemic Innovation in Vocational Education and Training – OECD 2009, p. 125 // Впровадження інновацій – Системні інновації у сфері професійної освіти і навчання. – ОЕСР, 2009. – с. 125

¹² Reproducing the key findings in the OECD analysis

- **Національний пакт про підтримку навчання і молодих кваліфікованих робітників у Німеччині**
- **Інноваційний гурток професійної освіти і навчання**

Попри те, що ці дві програми запроваджено ще у 2005 році, вплив їхніх результатів і досі відчувається у впровадженні та розвитку сучасної системи професійної освіти у Німеччині:

1. Національний пакт кілька разів продовжували і на даний момент він діє до кінця 2013 року. Пакт було прийнято з метою збільшення кількості місць для учнівства/стажування для подолання безробіттям серед молоді. В рамках цієї програми передбачалося залучення та спільні заходи із соціальними партнерами, державою і галуззю.
2. Програму «Інноваційний гурток» започатковано у квітні 2006 р. Первинно вона була задумана з метою створення програмної платформи з питань вирішення проблем галузі на високому рівні, яка має на меті вільно обговорювати заходи покращення структур та взаємозв'язків системи професійної освіти, які б дозволили їй реагувати на середньотермінові проблеми. Інноваційний гурток отримав часові рамки, тривалістю в один рік, аби забезпечити достатній темп та належну участь з боку усіх учасників. Заключні його збори відбулися в липні 2007 р.

Інноваційний гурток працював переважно як майданчик для обговорень з метою перевірки того, наскільки конкретні учасники готові працювати у конкретних темах. Він також надавав можливість розпочати дискусії на досить неоднозначні галузеві теми, такі як модуляризація та кластеризація спеціальностей. Цього б, імовірно, не сталося за таких же темпів й інтенсивності щоденної ситуації в галузі. До того ж, Федеральний уряд запустив чимало програм фінансування заходів для продовження інноваційного гуртка.

Незважаючи на різні погляди та оцінку цих двох програм, загалом вважається, що обидві вони становлять важливі кроки та складові у процесі реформування системи професійної освіти і навчання Німеччини. Далі подано деякі основні чинники підтримки інновацій у сфері професійної освіти згідно із тим, як їх було сформульовано у десяти рекомендаціях для модернізації та структурних покращень професійної освіти і навчання¹³.

1. Заохочення завершення шкільної освіти – покращення зрілості навчання:

- a. Крім інших аспектів, акцент на партнерствах між навчальними закладами та підприємствами заради покращення організації переходів між навчальними закладами і підприємствами. Наголос на тому, як підтримувати та надавати кар'єрні шляхи у сфері професійної освіти, в тому числі за допомогою наймання

¹³ Federal Ministry of Education and research: Ten guidelines for the Modernization and structural improvement of Vocational Education and Training. – Bonn 2007 // Федеральне міністерство освіти і науки: Десять рекомендацій для модернізації та структурних покращень у сфері професійної освіти і навчання. – Бонн, 2007.

консультантів із побудови професійної кар'єри.

2. **Оптимізація навчальної підготовки для малозабезпечених груп – реорганізація структур фінансування:**
 - а. Краща координація з боку регіонів. Полегшення освітньої функції поза навчальним закладом. Надання пріоритетів допомозі представникам національних меншин.
3. **Оптимізація переходів – гарантований шлях до навчання на виробництві/підприємстві:**
 - а. Пробні навчальні модулі як засіб допомогти абітурієнтам, які раніше зазнали невдачі, знайти свій шлях до навчання. Розробити спеціально пристосовані навчальні модулі для таких груп.
4. **Зміцнення принципу спеціалізацій – як зробити професійну підготовку більш гнучкою:**
 - а. Зміцнення дуальної системи за допомогою підтримки вертикальних і горизонтальних переходів. Більше регуляторності у дуальній системі, тобто більший наголос на правилах підготовки. Зробити цю систему прозорішою, запровадивши компетентісні модулі. Підвищувати кваліфікацію майстрів / інструкторів та екзаменаторів.
5. **Розширення навчальної бази – покращення ефективності навчання:**
 - а. Пропагувати колективні договори, в яких працівники та керівництво збільшать та кваліфікують навчання на виробництві/робочому місці. Підтримувати малий і середній бізнес з метою залучення учнів/стажерів, наприклад, програма працівника-початківця. Підтримувати дуальне навчання в інноваційних галузях.
6. **Покращити можливості переходу – гарантія працевлаштування із набутими професійними навичками:**
 - а. Створити адекватні і рівні освітні можливості, покращити зв'язок між початковою та подальшою професійною освітою. Скоротити кількість років трудового стажу, необхідного для прийому на подальше навчання. Більший наголос на практичній роботі у вищій освіті. Більш прозора та відкрита система прийому осіб із професійною кваліфікацією у навчальні заклади для здобуття вищої освіти.
7. **Освіта «другого шансу» - підтримка здобуття кваліфікації серед дорослих осіб молодого віку:**

- a. Підтримувати передбачене законом навчання для безробітного дорослого населення без визначеної кваліфікації. Підтримувати індивідуальні та гнучкі шляхи для осіб, які бажають здобути другу освіту.
- 8. Більша відкритість до Європи – покращення мобільності та визнання:**
 - a. Розробити національну схему кваліфікацій. Підтримувати Національну систему балів за кредитами. Продовжити тривалість фінансованих програм обміну.
 - 9. Зміцнення дуального навчання на базі порівняння у масштабі Європи – гарантія потенціалу міжнародного освітнього ринку:**
 - a. Об'єднати зусилля з іншими країнами, де застосовується дуальна система.
 - 10. Створення бази для програм професійної освіти, орієнтованих на майбутнє – зміцнення співпраці між галуззю, наукою та політикою:**
 - a. Запустити програму дослідження професійної підготовки.

5.4 Системні інновації в Австралії

Професійна освіта і навчання в Австралії – це передбачений Конституцією обов'язок шести штатів та двох територій, де Уряд Співдружності діє як дев'ятий партнер. Основний урядовий орган, що відповідає за політику і планування у сфері професійної освіти і навчання, це – Міністерська рада з питань професійно-технічної освіти (MCVTE), яка є частиною Міністерської ради з питань зайнятості, освіти, навчання та справ молоді (MCEETYA). Ці високопоставлені міністерські ради також надають механізм розробки та впровадження загальнодержавної політики у конституційному просторі, де офіційні повноваження у питаннях освіти і навчання покладені на штати.

Практична користь роботи цих високопоставлених міністерських рад полягає у тому, що планування розробки і впровадження загальнодержавної політики носить консультативний характер, і загалом щодо нових напрямків політики з боку уряду Австралії та урядів штатів існує принципова домовленість і зобов'язання ще до того, як приймаються офіційні міністерські рішення.

Сучасна система професійної освіти і навчання Австралії діє вже близько 15 років. Втім, згідно із нещодавніми дослідженнями, 22% австралійців працездатного віку (особи, віком від 15 до 65 років) до кінця не знають, в чому вона полягає. Основні риси фінансованої державою системи професійної освіти Австралії:

- сильне лідерство з боку професійних галузей;
- національна система забезпечення якості (реєстрація постачальників освітніх послуг та кваліфікацій);
- національні навчальні кваліфікації розробляються представниками галузей;

Проект Twinning № 291399: Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя

- визначені галузю компетенції для кожної кваліфікації;
- федеральна система.

Нещодавно було створено 11 Рад галузевих навичок. Уряд розширив повноваження рад щодо безпосередньої роботи із працедавцями, щоб мотивувати їх удосконалювати робочий потенціал наявних працівників. Крім цього, було також створено Національну раду навичок.

В основі акредитованої системи професійної освіти і навчання лежать загально визнані одиниці компетенції та кваліфікацій, уточнені у національних навчальних блоках. Стандарти компетенції викладені у національних навчальних блоках, які також уточнюють комбінації одиниць компетенції, необхідних для кожної затвердженої кваліфікації. Навчальний блок визначає компетенції, проте не диктує, як саме повинно надаватися навчання, ані скільки часу воно повинно тривати. За це вже відповідає зареєстрована навчальна організація, яка впроваджує відповідні викладацькі і навчальні моделі, також методи оцінювання у конкретних ситуаціях використання. На сьогодні існує близько 70 таких навчальних блоків.

Запровадження навчальних блоків вважається інноваційним компонентом у сфері професійної освіти Австралії.

Система професійної освіти Австралії перебуває під тиском постійної потреби втілювати системні зміни з метою кращого реагування на структурні зміни на ринку праці і в економіці загалом (наприклад, продовження економічного зростання, старіння населення, збільшення частки роботодавців, яким складно набирати працівників – від показника, меншого 41% у 2005 р. до показника понад 44% у 2007 р., а також вищі вимоги формувати навички сталого (екологічного) характеру та технічні навички з метою підтримки інновацій та кліматичних змін).

Дослідження Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) врахувало три аналізи прикладів, що містять риси, які сприяють системним інноваціям у сфері професійної освіти:

1. Дослідження та статистика у сфері професійної освіти і навчання
2. Підвищення статусу професійної освіти і навчання
3. Австралійська схема гнучкого навчання

У цьому розділі висвітлено деякі аспекти в аналізі прикладів із напрямку «Дослідження і статистика у сфері професійної освіти і навчання». Напрямок 2 («Підвищення статусу професійної освіти і навчання» описано у розділі 6: «Покращення іміджу та привабливості професійної освіти і навчання».

Дослідження та статистика у сфері професійної освіти

У звіті OECD зазначається, що Австралія вирізняється у своєму рішенні запровадити та підтримувати функціонування загальнодержавної програми дослідження сфери професійної освіти і навчання, що проводиться за допомогою фінансованою державою національного науково-дослідного центру. Національний центр дослідження професійної освіти (NCVER) було засновано у

1981 р. Це неприбуткова організація, що підпорядковується державним міністрам, а також міністрам штатів і територій, які відповідають за професійну освіту і навчання. Завдання NCVER включають:

- координацію досліджень у секторі професійної освіти і навчання, в тому числі управління національними програмами конкурсних грантів для сфери професійної освіти і навчання;
- збір і аналіз статистичних і дослідницьких даних щодо професійної освіти у масштабі країни;
- координація національної програми досліджень рівня задоволеності студентів і роботодавців.

Що зробив NCVER для впровадження інновацій у сфері професійної освіти? Вибрані тези: ¹⁴

NCVER має значний вплив на формування політики у сфері професійної освіти і навчання, адже статистика, яка надається цим центром, надійна та актуальна. NCVER підпорядковується зацікавленим сторонам (таким, як міністри у восьми штатах і територіях, які відповідають за сферу професійної освіти і навчання), оскільки він фінансується із державних коштів, хоча сам центр NCVER розглядає себе як незалежна від уряду організація, оскільки працює на умовах приватної організації. У зв'язку з цим експерти OECD зазначають, що NCVER слід вважати важливою інноваційною установою, яка може слугувати прикладом для інших країн.

- У період з 2008 по 2010 рік науково-дослідна діяльність центру NCVER охоплювала п'ять пріоритетних напрямків, які сформувалися у процесі консультацій із національними організаціями, які є зацікавленими сторонами, та прийняті Міністерською радою з питань професійно-технічної освіти: 1) Вивчення способів ширшого залучення робочої сили у професійну освіту; 2) Мотивування людей долучатися до професійної освіти; 3) Ведення навичок через учнівство та стажування; 4) Підвищення продуктивності підприємств; 5) Надання постачальникам освітніх послуг у сфері професійної освіти можливостей ефективно конкурувати, що досягається шляхом усунення перешкод, з якими вони стикаються, ефективно функціонуючи в конкурентному середовищі.
- Підхід та методи NCVERS – це основа і суть досягнень цього центру. Серед них процедури, які гарантують, що дослідження є тематичними та згруповані навколо пріоритетів і основних значущих питань сфери професійної освіти і навчання. Це отримало підтримку на підставі низки методів, які залучають ключові зацікавлені сторони, а також шляхом постійного навчання та підготовки нових дослідників.
- NCVER невпинно розвиває ресурсний потенціал своїх «користувачів», проводячи семінари, під час яких практикам представляють результати

¹⁴ Згідно із аналізом по країнах, проведеним OECD.

нових досліджень та статистичні дані, щоб стимулювати учасників самостійно долучатися до дрібніших дослідницьких проектів.

• 5.5 Програмні висновки

На основі досліджень ситуацій у шести згаданих країнах дослідники OECD визначили низку чинників, які також можуть вважатися програмними висновками для галузі. Деякі аспекти цих висновків представлено нижче:

- **Створення науково-дослідних/аналітичних установ**
Краще розуміння суспільно-економічних чинників може сприяти якості та ефективності у системі професійної освіти. Аналіз ситуації та дослідження дають змогу краще зрозуміти ці чинники. Створення, функціонування та удосконалення таких установ, як видно на прикладах Німеччини, Австралії і Швейцарії, вочевидь, мало суттєвий позитивний ефект, адже можемо бачити явні результати у впровадженні та інноваціях в системах професійної освіти і навчання у відповідних країнах.
- **Визначення факторів сприяння**
Урядам слід розробити власний «рецепт» розвитку професійної освіти і навчання, особливо у сфері ініціювання діалогу між зацікавленими сторонами та заохочення застосування результатів наукових досліджень для підтримки інноваційних процесів.
- **Тристороннє залучення**
Наскрізною думкою аналізу OECD є те, що тристоронні залучення та дуальні системи у сфері професійної освіти вважаються інноваційними чинниками, які слід підтверджувати дослідженнями і побудовою консенсусу. Водночас наголошується і на тому, що той самий процес може також стати перешкодою, якщо не виходитиме за рамки традиційних методів і підходів у впровадженні професійної підготовки.
- **Важливість розповсюдження та передачі передового досвіду**
Розповсюдження та передача передового досвіду вважаються вкрай важливими для сталого інноваційного розвитку. Сюди також входить і механізм низхідної зворотної реакції, яка мала б циркулювати в інноваційній системі і структурі, таким чином збільшуючи можливість того, що у цій сфері з'являться хороші ідеї.
- ❖ **Потреба в політичному лідерстві**
Інновації та нові ідеї можуть гальмуватися різними способами. Тому політичний вплив може значно підтримувати середовище, яке ініціює інновації у сфері професійної освіти.

6 Покращення іміджу та привабливості професійної освіти і навчання

6.1 Вступ

Очевидно, що по всій Європі серед освітян і пересічних громадян панує переконання, що професійна освіта і навчання мають низьку популярність і репутацію. Крім іншого, це відображено у таких твердженнях:

- Студентів не особливо цікавить професійна підготовка на рівні вищої (третинної) освіти.
- У деяких країнах професійна освіта має низький соціальний статус.
- У широкому сенсі, серед населення панує недостатнє розуміння суті професійної освіти та її перспектив.
- Студенти та їх батьки традиційно вважають загальну/академічну освіту привабливішою, аніж професійно-технічну.
- Роботодавці мають відносно малий інтерес до професійної освіти.

У січні 2012 року організацією OBESSU проведено дослідження серед своїх членів з метою зібрати дані про умови учнів системи професійної освіти в різних країнах Європи. OBESSU (Бюро об'єднання європейських учнівських спілок) – це майданчик для співпраці між учнівськими спілками з різних країн, які ведуть активну діяльність у сфері загальної середньої освіти та загальної професійної освіти в Європі. OBESSU об'єднує членські організації та організації-спостерігачі з-понад 20 країн Європи. www.obessu.org

В цьому дослідженні взяли участь 14 із 20 країн-учасниць. Дослідження підтверджує наведені вище твердження. Ось основні висновки:

- Учні скаржаться на брак інформації
- Учні відзначають, що їх освіта не має такого ж статусу, як вища освіта загалом.
- Більшість респондентів скаржиться на брак обладнання у професійній освіті.
- Понад половини респондентів вважають, що їх викладачі у професійних навчальних закладах не надають їм належного рівня знань.
- Майже половині учнів складно знайти місця для учнівства/стажування.
- Вибір такої освіти залишається обумовленим соціально-економічним статусом учнів.

Незважаючи на те, що саме дослідження слід сприймати з певними застереженнями (воно, наприклад, не вказує, скільки саме респондентів було залучено, та не містить інших параметрів, необхідних для того, щоб інформація вважалася достовірною), його результати свідчать, що професійна освіта досі має у суспільстві низький статус.

Це також видно із того, що протягом останніх десятиліть органи державної влади у країнах-членах ЄС та країнах Європейської асоціації вільної торгівлі і Європейської економічної зони змушені були переглянути свої системи професійної освіти і навчання у відповідь на коливання в економіці і мінливу ситуацію з попитом. У навчанні відбулися значні зміни, адже воно мало адаптуватися до нових студентів і учнів. З'явилася ціла низка суперечливих вимог із запровадженням більшої гнучкості у зміст і подачу курсів, підходів до

Проект Twinning № 291399: Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя

визнання попередньої освіти, введенням нових структур і схем кваліфікацій і присвоєння освітніх ступенів.

Підвищення привабливості професійної освіти – це одне із програмних завдань освіти і навчання, визначене Лісабонсько-Копенгагенськими процесами та в супровідних заходах, таких як Комюніке Маастрихту, Гельсінкі і Брюгге.

Щодо покращення привабливості професійної освіти комюніке Брюгге¹⁵ підкреслює такі цілі й заходи:

- зробити початкову професійну підготовку привабливою навчальною можливістю, покращуючи якість та компетенції викладачів, майстрів і керівників навчальних закладів
- запровадити гнучкі способи переходів між усіма освітніми рівнями
- підвищити громадську обізнаність про можливості й пропозиції професійної освіти і навчання
- заохочувати практичні заходи та надання високоякісної інформації та супроводу, які допоможуть учням молодших класів середньої (обов'язкової) школи, а також їхнім батькам ознайомитися із різними робочими спеціальностями та варіантами професійної кар'єри
- забезпечити інтеграцію основних компетентностей у навчальні програми професійної освіти та розробити належні засоби для оцінювання
- дати доступ до сучасного обладнання, навчальних матеріалів та інфраструктури
- підтримати навчання на робочому місці на підприємствах
- відслідковувати перехід випускників професійної освіти на ринок праці або на продовження здобування освіти чи проходження навчання за допомогою державних систем моніторингу

Далі наводиться низка конкретних прикладів, як окремі країни працюють над питаннями привабливості і репутації професійної освіти. Були використані такі джерела інформації:

- ❖ Професійна освіта і навчання в Європі – звіти по країнах від Cedefop¹⁶
- ❖ Cedefop 2009: «Модернізація професійної освіти і навчання»¹⁷
- ❖ OECD – Запровадження змін – Системні інновації у сфері професійної освіти і навчання¹⁸
- ❖ Дослідження OECD/CERI на тему системних інновацій у сфері професійної освіти і навчання – 2009 – Звіт по країнах – Австралія
- ❖ Аналіз впровадження стратегічної програми для європейського співробітництва в освіті і навчанні (ET2020) – Аналіз країн. 2011р. – Штатний робочий документ Комісії.¹⁹

¹⁵ EU 2010 – The Bruges Communiqué on enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training // ЄС 2010 р. – Комюніке Брюгге щодо посилення європейського співробітництва у сфері професійної освіти і навчання.

¹⁶ <http://www.cedefop.europa.eu/EN/Information-services/vet-in-europe-country-reports.aspx>

¹⁷ Cedefop 2009 – “Modernising Vocational Education and training”

¹⁸ OECD 2009 – Working out change – Systemic innovation in VET

¹⁹ EU Commission 2011: “Analysis of the implementation of the strategic framework for European cooperation in education and training (ET2020) – Country analysis”

6.2 Австралія

Щодо іміджу професійної освіти і навчання, уряд та громадськість в Австралії мають ті ж проблеми та труднощі, що і країни ЄС, зокрема:

- Обмежені знання про те, чим є професійна освіта і навчання та які освітні шляхи чекають на особу після здобуття професійної освіти
- Низький статус професійної освіти і навчання
- Професійну освіту обирають за залишковим принципом, і вона вважається такою собі «кривенькою качечкою в освітянській сім'ї»
- Батьки мають значний і невдалий вплив на вибір своїх дітей щодо освіти, агітуючи їх за загальну середню освіту

На тлі вищенаведеного уряд започаткував низку заходів з метою покращити імідж професійної освіти серед підлітків та їхніх батьків, зокрема:

- **Реклама навчання ремеслу**
Були виділені кошти для підтримки розвитку програм та заходів професійної освіти з метою покращити доступ до робочих спеціальностей у навчальних закладах, а також підвищити їхню якість і актуальність.
- **Підтримка менторських програм**
Залучення осіб, які недавно вийшли на пенсію, у пілотних програмах з метою заохочення молоді обирати освіту в напрямку професійно-технічної.
- **Підвищення якості навчання на робочому місці**
Запровадження програм / пілотних проектів з метою збільшити кількість студентів на стажуваннях та покращити якість практичної підготовки.
- **Впровадження національного проекту комунікації**
Проведено базове дослідження, в якому охоплено 9 000 респондентів віком від 15 до 65 років. Мета дослідження полягала у визначенні думки населення, сприйнятті та знаннях про професійну освіту з метою кращого розуміння стану речей, що допоможе обрати можливі заходи та кампанії для підвищення привабливості професійної освіти і навчання. У рамках дослідження також збиралася інформація про те, як професійна освіта висвітлюється у ЗМІ, порівняно із загальною середньою освітою та вищою освітою.
- **Створення мережі навчальних установ**
Створено мережу із понад 150 навчальних організацій. Вона працює як бізнес-модель та об'єднує роботодавців, учнів-стажерів і постачальників освітніх послуг. Один із видів діяльності, які здійснює ця мережа, це – впорядкування документів щодо зарплат, виплат, компенсацій робітникам, а також робота над іншими практичними питаннями. Ці адміністративні процедури часто вважаються перепонами для прийому учнів-стажерів, тож така робота може сприяти покращенню іміджу професійної освіти.

6.3 Фінляндія

Привабливість професійної освіти і навчання за останні роки зросла. У Фінляндії існує національна спільна система для абітурієнтів, за допомогою якої молоді особи, що здобули базову освіту, подаються на вищі рівні навчання. У своїх заявках вони можуть вказувати відразу і загальну середню освіту старшого рівня, і програми професійної підготовки. До 2009 р. більшість абітурієнтів після

здобуття базової освіти подавали заявки відразу на загальну середню освіту старшого рівня. У 2009 р. вперше більшість заявників першочергово зазначили програми професійної підготовки.²⁰

Таку позитивну тенденцію, найімовірніше, можна пояснити нижченаведеними чинниками:

- **Краща ситуація із працевлаштуванням учнів-стажерів**
Економічна криза набрала обертів, через що, після багатьох років спаду навчання за типом учнівства, підприємства почали брати на роботу більше стажерів,.
- **Більш гнучкі шляхи до професійної освіти і навчання**
Уряд підтримує та покращує доступ студентів до різних навчальних програм середньої освіти старшого рівня, що дозволяє здобути професійну освіту чи пройти навчання у професійних навчальних закладах за гнучкішими схемами. Така гнучкість означає поєднання навчання на робочому місці (учнівство/стажування) та кваліфікацію на основі компетентностей на семінарах у навчальних закладах.
- **Підвищення професійної компетенції викладачів сфери професійної освіти**
Запущено загальнодержавні програми з метою покращення професійного розвитку викладачів у сфері професійної освіти. Ці програми охоплюють такі напрямки: хороші умови на робочому місці, створення кращих зв'язків між «світом роботи» та «світом освіти», розвиток педагогічних компетентностей. До програми також включено навчання керівництва професійних навчальних закладів.
- **Відсутність скорочення фінансування системи професійної освіти**
Під час економічної кризи Фінляндія не скоротила фінансування системи професійної освіти. Навпаки, було виділено більше коштів і на початкову професійну освіту, і на перекваліфікацію тих працівників, які підпали під скорочення внаслідок кризи.

6.4 Норвегія

За останні три роки у Норвегії відбувався помітний спад у наборі на програми професійної освіти. Таке скорочення можна частково пояснити економічною кризою, а частково — низькою популярністю професійної освіти.

Крім того, відсоток відсіву у професійній освіті значно вищий за відповідний показник на програмах загальної освіти. Як і у багатьох інших країнах Європи, причини цього такі: соціальне походження, успішність у навчанні, обов'язковість освіти і брак місць для учнівства/стажування.

І нарешті, деякі зацікавлені сторони, особливо соціальні партнери, вважають перешкодою те, що професійна підготовка, в тому числі й учнівство/стажування, вважається невід'ємною частиною системи освіти та регулюється тими ж законами, що і загальна освіта. Особливі нарікання лунають від асоціації роботодавців про те, що занадто загальна освіта, яку отримують студенти професійних навчальних закладів протягом перших двох років навчання, не готує їх до учнівства/стажування як слід.

²⁰ Cedefop – VET in Europe. Country report – 2011 // Професійна освіта у Європі. Звіт по країнах – 2011 р. 41

Ці питання турбують уряд Норвегії, тож упродовж останніх трьох років обговорювалося чимало програм для боротьби із високими показниками відсіву та для покращення іміджу професійної освіти. Деякі з них описані нижче:

Як зробити базову освіту різноманітнішою та більш практичною

Для того, щоб отримати вищу якість старшої середньої освіти і навчання та більш збалансований освітній вибір для учнів та стажерів у професійній освіті, зацікавлені сторони переймаються тим, що потрібна тісніша співпраця між школою і навчальною установою. Міркування й обговорення з цього приводу зосереджуються навколо низки можливих заходів: 1) тісніша співпраця між школою і навчальною установою; 2) уважніший супровід кожного окремого учня, більше інвестицій у професійну адаптацію предметів загального циклу; 3) введення практичніших предметів.

Забезпечення гарантованих місць для учнівства для учнів професійної освіти і навчання

Як і в Данії, існують серйозні побоювання, що теперішній брак учнівства/стажування, що виник через те, що менше учнів обирають професійну підготовку на етапі загальної освіти, призведе до нестачі кваліфікованих робітників, коли економіка знову піде вгору. Відповідно, деякі зацікавлені сторони стверджують, що Норвегії слід піти шляхом встановлення законного права на учнівство/стажування для молодих осіб, що здобувають професійну освіту.

Можливості переходу від професійної до вищої освіти

З 2001 р. впроваджено трирічний бакалаврський курс, адаптований спеціально для тих студентів, які мають атестат спеціаліста або атестат підмайстра за спеціальністю «електрик» або «будівельник». Зазвичай, власники атестатів спеціаліста або атестатів підмайстра мають ще додатково півроку провчитися на загальній освіті на старшому рівні середньої освіти, перш ніж мати право вступати на вищу освіту. З часу запровадження відзначається зростання кількості навчальних закладів, які мають намір пропонувати професійні напрямки для таких адаптованих або спеціально розроблених інженерних спеціальностей. Крім цього, урядовий документ від 2009 р. «Освітня програма» підтримує створення та зміцнення професійних напрямків навчання як важливий метод набору на інженерні спеціальності.

Зміцнення компетентностей викладачів і майстрів сфери професійної освіти

У період 2009-2013 рр. було виділено кошти для підвищення кваліфікації викладачів та інструкторів, в тому числі викладачів і майстрів сфери професійної освіти. Навчальні заходи для сфери професійної освіти також включають навчання на робочому місці на підприємствах.

6.5 Нідерланди

У Нідерландах ситуація із дочасним припиненням навчання краща, ніж загалом по ЄС. Такі хороші показники є конкретним результатом низки державних,

Проект Twinning № 291399: Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя

регіональних та місцевих програм, націлених на покращення системи професійної освіти і, відповідно, її привабливості.

Вирішення проблеми дочасного припинення навчання – це чіткий пріоритет уряду Нідерландів. Вже впроваджено чимало програмних заходів, в тому числі Освітню базу даних, онлайн-системи запису відсутності та добровільні угоди, орієнтовані на результати, між навчальними закладами і муніципалітетами. Комплексний голландський підхід, коли центральна і місцева влада, освітні установи та служби допомоги молоді працюють разом на регіональному рівні, визнано найкращим практичним підходом у Рекомендаціях Ради у питанні дочасного припинення навчання. Див. також розділ про дочасне припинення навчання.

В аспекті покращення привабливості сфери професійної освіти і навчання слід відзначити такі програми і заходи:

Нові кваліфікаційні структури на основі компетентнісного підходу

Впроваджено цілком нову кваліфікаційну структуру на основі компетентнісного підходу, що виходить із конкретних цілей, для професійної підготовки старшого рівня середньої освіти. Ця нова кваліфікаційна структура містить опис компетентностей для професійної діяльності, (подальшого) навчання та суспільного життя як центральних аспектів у вишколі майбутніх працівників у відповідності до вимог сучасного суспільства. Така структура надає навчальним закладам більше свободи застосовувати інноваційні педагогічні і дидактичні методи.

Нова організація навчання у професійних навчальних закладах

Впровадження інноваційних типів організації навчання у професійних навчальних закладах різного рівня та покращення регіонального співробітництва з різними зацікавленими сторонами (в тому числі й тими, які представляють ринок праці).

Залучення викладачів у сферу професійної освіти і навчання

Запобігання нестачі викладачів сфери професійної освіти у найближчому майбутньому. Багато з цих викладачів належать до покоління «бебі-бумерів», які народилися після 1945 р. та підуть на пенсію ще до 2015 р., тож важливим стане такий момент: підвищити якість підготовки вчителів/викладачів та знайти новий баланс у навчальних програмах між знанням предмету та педагогічною майстерністю.

6.6 Швеція

У Швеції протягом кількох років ведуться дискусії про потребу прояснити та пропагувати професійний напрямок здобування освіти у комбінованих середніх навчальних закладах старшого ступеню, які поєднують загальну середню і професійну освіту. Головна складність полягала у тому, щоб розробити програми для груп учнів, яким не так просто виконати вимоги до вступу та навчання у системі середньої освіти старшого ступеню.

Тож у 2009 р. була створена Шведська національна агенція вищої професійної освіти. Її завдання – розробити та стежити за функціонуванням нової форми фінансованої державою професійної підготовки на рівні післядипломної освіти

після середньої освіти старшого ступеню. Агенція отримала чіткий мандат гарантувати, щоб навчальні програми у коледжах професійної освіти відповідали потребі у кваліфікованій робочій силі.

В основі реформування шведської системи середньої освіти старшого ступеню лежить багато обґрунтувань, найважливіші з яких, що впливають на початкову професійну освіту, такі:

- Після закінчення старшої середньої школи студенти повинні бути добре підготовлені до спеціальності або до подальшого академічного навчання.
- Нові програми професійного навчання мають, таким чином, зміцнити навички студентів у підготовці до професійного життя.
- Внаслідок усього цього, навіть попри те, що і професійні, і більш теоретичні програми і далі мають ті самі основні загальні предмети, зміст навчальних програм вже не однаковий. Натомість більше часу має приділятися спеціалізованим професійним предметам.

Отже, програми професійного навчання більше не будуть автоматично подавати предмети і заліки, які потрібні для вступу в університет. Проте, усі учні, що навчаються на програмах професійної підготовки, мають мати можливість вивчати необхідні предмети в рамках свого напрямку або вибрати додаткові заліки.

Протягом 2008-2009 р.р. тривав пілотний проект, що представив можливість учнівства/стажування в рамках програм професійної підготовки для старшої середньої школи. Учніство/стажування стане можливим в рамках нової освітньої реформи старшої середньої школи у 2011 році, коли воно буде пропонуватися замість аудиторних програм. В рамках 12 програм початкової професійної освіти стануть можливі два варіанти: навчання на робочому місці (учнівство) або навчання на базі навчального закладу (аудиторне). У випадку учнівства понад 50% навчання повинно складатися із навчання на робочому місці. В обох варіантах після закінчення навчання можна отримати диплом про повну професійну освіту.

6.7 Австрія

На відміну від багатьох інших країн ЄС, система професійної освіти в Австрії має хорошу репутацію в суспільстві. Крім цього, молодь заохочують обирати професійний напрямок у здобуванні освіти. Це підтверджується тим фактом, що 80% усіх студентів обирають професійну освіту після закінчення обов'язкової школи. Нижче подано деякі причини для пояснення такої ситуації:

- Система професійної освіти і навчання характеризується розмаїттям пропонувананих програм. Таке розмаїття відображено у диференціації програм, наприклад, сектори професійного навчання на базі навчального закладу та із застосуванням дуальної системи, які дозволяють студентам оптимально розвивати свої таланти.
- Усі зацікавлені сторони, соціальні партнери, центральний і місцевий уряди, а також промисловість вважають систему професійної освіти і навчання вагомим методом боротьби із безробіттям серед молоді.

Проект Twinning № 291399: Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя

- Існує ефективна система фінансових стимулів, яка сприяє тому, щоб роботодавців набирали учнів/стажерів.
- Належно функціонує налагоджена система забезпечення якості у сфері професійної освіти задля підтримання її репутації і привабливості. Забезпечення якості у системі учнівства переважно здійснюється в рамках випускних екзаменів програм учнівства, коли зовнішня екзаменаційна комісія із представниками соціальних партнерів у своєму складі оцінює рівень знань учня за загальнодержавними нормами.
- Головна перевага навчання за типом учнівства для навчальних підприємств – це підготовка майбутніх кваліфікованих робітників з високим рівнем відповідності вимогам конкретного підприємства та практичним вимогам конкретної галузі, адже існує тісний зв'язок змісту навчання із реальними робочими аспектами.

7 Впровадження принципу навчання впродовж життя та принципу мобільності

7.1 Вступ

Як вже згадувалося у вступному розділі, «Стратегічна програма для європейського співробітництва в освіті і навчанні – ET 2020» визначила чотири довготермінові програмні цілі, якими може керуватися, розвиваючи європейське співробітництва, на період до 2020 р. Одна з цілей акцентує увагу на навчанні впродовж життя та принципі мобільності у навчанні.

Згідно із освітньою стратегією ЄС, на професійну освіту покладається ключова роль у досягненні амбітних завдань в інтересах навчання впродовж життя та мобільності²¹. Основні заходи у професійній освіті на підтримку принципу навчання впродовж життя та мобільності зосереджені на таких аспектах:

- Гнучкі концепції під конкретні потреби для створення максимально можливого доступу до подальшої професійної освіти /підвищення кваліфікації у професійній освіті, яку надають роботодавці, традиційні постачальники освітніх послуг та вищі навчальні заклади, а також відповідна фінансова мотивація.
- Очевидні відкриті шляхи з професійної освіти до вищої освіти та розробка програм професійної підготовки на рівні вищої освіти
- Високий ступінь визнання неформального та неофіційного навчання
- Інтегрований супровід та індивідуальне консультування з метою полегшити переходи з рівня на рівень та навчання, а також кар'єрний вибір
- До 2020 р. систематичне застосування EQF, ECVET та Europass з метою досягнення прозорості кваліфікацій і можливість взаємозамінності результатів навчання
- Програми транснаціональної мобільності на рівні постачальників послуг професійної освіти сприяє формуванню належних структур підтримки мобільності.

Питання навчання впродовж життя висвітлено у цьому розділі у відповідності до таких тем/заголовків:

1. Європейські / національні кваліфікаційні рамки (EQF/NQF)
2. ECVET – Мобільність
3. Визнання та підтвердження неформального та неофіційного навчання і підтримка гнучких можливостей у професійній освіті для дорослих.

Дві програмні цілі, а саме: 1) «Покращення репутації професійної освіти і навчання» та 2) «Підсилення професійного розвитку викладачів/майстрів у сфері професійної освіти», також включені у Програму ЄС щодо навчання

²¹ Комісія ЄС – «Новий стимул для європейської співпраці у сфері професійної освіти і навчання на підтримку програми ЄС 2020», 2010.

упродовж життя. Ці питання представлені у розділах 6 і 3.

7.2 EQF – NQF

Європейські кваліфікаційні рамки (EQF) – це інструмент, який допомагає перетворити кваліфікаційні системи різних країн у більш зрозумілу схему, яка б сприймалася у всій Європі. Крім того, це спосіб сприяння мобільності робітників і студентів між країнами та полегшення навчання впродовж життя.

EQF має на меті пов'язати національні кваліфікаційні системи різних країн у спільну європейську рамкову базу. Особи та роботодавці зможуть використовувати EQF для кращого розуміння та порівняння кваліфікаційних рівнів різних країн та різних систем освіти і навчання.

Отримавши схвалення європейських установ у 2008 р., EQF впроваджується на практиці у всій Європі. Цей інструмент заохочує країни пов'язати свої кваліфікаційні системи із системою EQF, щоб усі нові кваліфікації, випущені з 2012 р., мали посилання на відповідний рівень EQF. З цією метою у кожній країні було створено спеціальний національний координаційний відділ EQF.

Майже усі країни Європи, залучені у програму «Європа 2020», працюють над впровадженням національних кваліфікаційних рамок у відповідності до рекомендацій Європейського парламенту та Ради щодо створення Європейських кваліфікаційних рамок для навчання впродовж життя²². Згідно із Рекомендаціями щодо EQF, країнам запропоновано узгодити свої кваліфікаційні системи із EQF шляхом:

- Вказування посилань, у транснаціональний спосіб, які б давали можливість знаходити відповідники кваліфікаційних рівнів країн у системі EQF, а також там, де це актуально
- Розробки національних кваліфікацій у відповідності до національного законодавства і практики.

Визначення, якого дотримуються усі країни, описує національні кваліфікаційні рамки (NQF) як «Інструмент для розробки та класифікації (наприклад, на національному або галузевому рівні) на підставі визначених критеріїв (наприклад, використовуючи ідентифікатори), застосовуваних для конкретних рівнів результатів навчання».²³

Очевидно, що це визначення дуже просте і, відповідно, не може позначати цілу низку ширших функцій, які може виконувати класифікація. На практиці NQF – це щось набагато більше, ніж просто сітка кваліфікаційних рівнів, і, зазвичай, свідчить про політичний чи програмний підхід до кваліфікаційної системи, в тому числі засоби втілення цього підходу. Відтак, визначення дається з метою представити ширше розуміння NQF з огляду на розробку кваліфікацій та їх класифікацію.

²² Рекомендація Європейського парламенту та Ради від 23 квітня 2008 р.

²³ Глосарій Cedefop (2008).

До того ж, розробка національних кваліфікаційних рамок в Європі також є відображенням болонського процесу та угоди від 2005 р. на підтримку кваліфікаційних рамок для сфери європейської вищої освіти (QF-EHEA). Попри те, що деякі країни вважають EHEA та EQF окремими процесами, дедалі більше країн сьогодні розглядають кваліфікаційні рамки для вищої освіти невід'ємною частиною своїх комплексних національних рамок, адже проводять посилання на EQF та самосертифікацію до QF-EHEA як єдиний процес.

Європейські рамки не формуються з «чистого аркуша», а виходять із конкретного політичного та культурного контексту. Чимало національних кваліфікаційних рамок побудовані на існуючих реформах в освітньо-навчальних підсистемах (наприклад, у сфері професійної освіти), які змінили підхід до розробки кваліфікацій, наприклад, професійні стандарти та перше покоління бази Національної системи професійних кваліфікацій (NVQ) (наприклад, у Великобританії, Південній Африці та Новій Зеландії).

Зважаючи на те, що впровадження національних кваліфікаційних рамок відбувається в ЄС з різними темпами, на різних етапах та охоплює різноманітні теми, представлені далі теми, вочевидь, можна розглядати лише як основні тенденції і характеристики у широкому і багатогранному національному та міжнародному контексті. Основне джерело інформації та оприлюднені цифри містяться у публікації Cedefop «Розробка національних кваліфікаційних рамок в Європі».²⁴

NQF – загальний розвиток

Країни Європи швидко просуваються у розробці, прийнятті і впровадженні національних кваліфікаційних рамок. Більшість країн погодилися щодо цілей, обсягу та структури своїх рамок. Нижче подано факти станом на 2011 рік, які описують цю ситуацію²⁵:

- 28 країн перебувають на етапі розробки або завершили розробку всеосяжних національних кваліфікаційних рамок, що враховують усі типи і рівні кваліфікацій;
- 4 країни ще мають ще не прийняли рішення щодо загального обсягу та структури своїх рамок (Чеська республіка, Колишня Югославська республіка Македонія, Італія, Ліхтенштейн);
- У чотирьох країнах (Чеська республіка, Франція, Італія, Великобританія – Англія/Північна Ірландія) національні кваліфікаційні рамки охоплюють обмежений діапазон кваліфікаційних типів і рівнів або мають різнопланові підсистемні рамки без чітко визначених зв'язків;
- 26 країн висунули пропозицію або прийняли рішення щодо восьмирівневої рамки. У решті країн залишаються рамки з іншою кількістю рівнів (5, 7, 9, 10, 12);
- Для характеристик рівнів усі країни застосовують підхід на основі результатів навчання;
- 14 рамок було офіційно прийнято (переважно шляхом урядових рішень, поправок до існуючого освітнього законодавства або окремих законів про

²⁴ Cedefop, жовтень 2011 – робочий документ «Розробка національних кваліфікаційних рамок в Європі»

²⁵ Cedefop, жовтень 2011 – робочий документ «Розробка національних кваліфікаційних рамок в Європі», с48

національні кваліфікаційні рамки, залежно від національних систем і традицій);

- Лише Ірландію, Францію, Мальту і Великобританію можна охарактеризувати як країни, де рамки вже впроваджено. Ще 10 країн на теперішній час розпочинають етап попереднього впровадження.

Залучення зацікавлених сторін

Консультації/перевірка – це важливий етап, на якому залучаються зацікавлені сторони для створення відчуття залучення і обов'язку, а також для формування довіри. Між різними країнами існує суттєва різниця у складності й інтенсивності цих процесів. Підхід Німеччини, де активно залучаються зацікавлені сторони і відбувається систематична перевірка у чотирьох секторах економіки, виділяється на цьому фоні як особливо ретельний. Те ж саме можна стверджувати і про підхід Хорватії (понад 200 зустрічей за участі зацікавлених сторін зі всіх сфер суспільства). Інші країни, такі як, наприклад, Нідерланди, зосередилися на технічних удосконаленнях із відносно обмеженим безпосереднім і активним залученням зацікавлених сторін. Ситуація у Нідерландах певним чином врівноважена завдяки повторному застосуванню відкритих консультацій, які дозволяють усім у письмовій формі висловлювати свої міркування щодо висунутих пропозицій.

Офіційне прийняття національних кваліфікаційних рамок

Яке вже згадувалося, темпи та масштаби впровадження національних кваліфікаційних рамок суттєво відрізняються. Передусім, це можна пояснити відмінностями у юридичних і адміністративних системах. Водночас це відображає, наскільки серйозно окремі країни ставляться до прийняття європейських кваліфікаційних рамок. Процес прийняття можна поділити на три основних групи:

1. Формування спеціальної законодавчої бази

Країни, які дотримуються цього підходу, надали своїм рамкам спеціальну законодавчу базу, схвалену парламентами цих країн. Закони, що стосуються національних кваліфікаційних рамок, було прийнято у Бельгії (в адміністративній одиниці Фландрія), Чеській Республіці, Франції, Греції, Ірландії, Литві, Чорногорії і Великобританії.

2. Підготовка поправок до існуючого законодавства

Деякі країни внесли поправки до існуючого законодавства про освіту і навчання, щоб відобразити і підтримати роль і сферу відповідальності національних кваліфікаційних рамок. Серед них – Естонія, Ісландія, Італія, Люксембург, Іспанія і Туреччина.

3. Урядові рішення та адміністративні розпорядження

Ця група країн організували свої рамки на підставі урядових рішень/розпоряджень, прив'язавши національні кваліфікаційні рамки до існуючої законодавчої бази національної системи освіти, водночас уточнюючи функції і роль рамок. Прихильники такого підходу – Кіпр,

Данія, Німеччина, Латвія, Норвегія, Португалія і Швеція.

Очікується, що більшість країн ЄС завершать процес прийняття протягом 2012 року, проте деякі країни і далі неохоче ставляться до впровадження національних кваліфікаційних рамок.

Мета і завдання національних кваліфікаційних рамок

Робочий документ Cedefop²⁶ конкретно посилається на відмінність, запропоновану Девідом Раффе²⁷. У своєму дослідженні кваліфікаційних рамок у багатьох країнах ЄС Раффе зафіксував, що стрімка поява NQF безпосередньо пов'язана із їх очікуваними ролями і функціями на рівні країни. Порівняння різних країн показує, що ці національні функції і ролі суттєво відрізняються у різних країнах, від рамок із потужною регулюючою функцією до рамок, що носять суто описовий характер і чий вплив може бути лише опосередкованим. З огляду на це, Раффе розрізняє дві крайні позиції, для того, щоб показати відмінності між процесами розгляду і прийняття NQF у країнах-членах ЄС:

1. **NQF як комунікаційних засіб**
та/або
2. **NQF як засіб реформування**

Мета/функція підходу, за яким NQF вважається засобом комунікації, полягає у вдосконаленні описів існуючих кваліфікацій та шляхів ефективнішого застосування існуючих систем, а відтак уточнення освітніх шляхів.

Підхід, за яким NQF вважається засобом реформування, має на меті очевидну функцію – покращити існуючу систему шляхом зміцнення їх цілісності, актуальності та якості. Частково таке реформування може означати нові шляхи або зміну розподілу ролей і обов'язків зацікавлених сторін.

Д. Раффе зазначає, що в країнах ЄС зустрічаються обидва типи рамок. У таких країнах, як Хорватія, Польща та Ісландія NQF розглядається як інструмент для національних реформ, зокрема NQF вважається засобом підвищення цілісності, якості та актуальності в системі освіти.

На відміну від реформаторської функції NQF, інші країни, наприклад, Данія і Нідерланди, наголошують, що NQF є, передусім, засобом збільшення прозорості, без жодних наслідків для існуючого освітнього законодавства. І нарешті, Раффе стверджує, що підходи більшості країн лежать посередині між вищезазначеними крайніми позиціями.

Кваліфікаційні рівні

Майже усі країни, крім Італії і Ліхтенштейну, погодилися щодо кількості рівнів у своїх національних кваліфікаційних рамках. 26 із 34 країн запропонували або прийняли восьмирівневу структуру. Попри те, що деякі країни чітко розуміють важливість уніфікації кількості рівнів відповідно до EQF, це, зазвичай, не єдина

²⁶ Cedefop, жовтень 2011 р. – робочий документ «розробка національних кваліфікаційних рамок в Європі», С. 15

²⁷ David Raffe: National qualifications frameworks in Ireland and Scotland: a comparative analysis, 2009. // Девід Раффе. Національні кваліфікаційні рамки в Ірландії і Шотландії: порівняльний аналіз, 2009 р.
Доступно в Інтернет: http://www.ces.ed.ac.uk/PDF%20Files/NQF_ECER_2009.pdf

або не основна причина прийняття восьмирівневої структури. Більшість країн приймали це рішення на основі тривалих консультацій та ретельного аналізу існуючих кваліфікаційних рівнів.

На противагу загальному консенсусу щодо восьмирівневої структури, варто згадати деякі рамки «першого покоління»: у Шотландія діє 12-рівнева структура; Ірландія прийняла 10-рівневу, а в Англії, Уельсі та Північній Ірландії існує 9 рівнів (включно із вхідними). Словенія також запропонувала 10-рівневу структуру. З іншого боку, Ісландія та Норвегія запропонували семирівневу рамку.

7.3 ECVET – Мобільність

Вступ: Європейська кредитна система для професійної освіти і навчання (ECVET) – це європейський інструмент підтримки принципу навчання впродовж життя, мобільності учнів з країн Європи та можливості пристосувати існуючі навчальні шляхи для отримання кваліфікації.

Після прийняття Європейським Парламентом та Радою системи ECVET 18 червня 2009 року, вона зараз перебуває на етапі поступового впровадження. Щоб гарантувати належні умови для поступового застосування ECVET до сфери професійної освіти і навчання в усій Європі до 2012 року, будуть здійснюватися представлення та перевірки понять і принципів ECVET.

Основні принципи перераховані у нижченаведених шести рекомендаціях ЄС:

1. Пропагувати застосування Європейської кредитної системи до сфери професійної освіти і навчання на усіх рівнях Європейських кваліфікаційних рамок з урахуванням кваліфікацій професійної підготовки з метою полегшити міждержавну мобільність та визнання результатів навчання у сфері професійної освіти та безперешкодного навчання упродовж життя;
2. Створити необхідні умови та вжити відповідні заходи, щоб після 2012 року (у відповідності до національного законодавства і практики та на підставі випробовувань і тестувань) було можливо поступово застосовувати ECVET до кваліфікацій професійної підготовки на усіх рівнях EQF та використовувати їх з метою переведення, визнання і накопичення результатів навчання особи, отриманих в офіційних та, якщо актуально, в неофіційних чи неформальних середовищах;
3. Підтримувати розвиток партнерства, як на рівні окремих країн, так і на загальноєвропейському рівні, а також мереж із залученням установ та органів влади, що відповідають за кваліфікації і дипломи, постачальників послуг професійної освіти, соціальних партнерів та інших відповідних зацікавлених сторін з метою випробування, впровадження і просування ECVET;

4. Гарантувати, що зацікавлені сторони і особи у сфері професійної освіти мають доступ до інформації та консультацій щодо використання ECVET, і полегшувати обмін інформацією між країнами-членами;
5. У відповідності до національного законодавства і практики, застосовувати при використанні ECVET загальні принципи забезпечення якості у професійній освіті, викладені у висновках Ради від 28.05.2004 р. («Забезпечення якості у професійній освіті і навчанні»), зокрема щодо оцінювання, підтвердження і визнання результатів навчання;
6. Забезпечити функціонування на належному рівні механізмів координації і моніторингу у відповідності до чинного законодавства, структур і вимог кожної країни-члена з метою гарантувати якість, прозорість і послідовність програм, що проводяться для впровадження ECVET.

Етапи впровадження ECVET:

1. підготовчий етап (до 2012 року), під час якого країни-члени мають створити необхідні умови та вжити заходів для поступового впровадження ECVET. Під час цього етапу кожна країна-учасниця може приймати і застосовувати ECVET та проводити відповідні експериментальні заходи в рамках програми навчання упродовж життя;
2. з 2012 р. по 2014 р. — етап поступового впровадження ECVET;
3. у 2014 р. можливий перегляд Рекомендацій на основі аналізе вжитих заходів, проведених експериментів, тощо.

Основні аспекти ECVET – поточний стан

Зрозуміло, що ECVET досі перебуває на початковому етапі, і тому зарано робити якісь висновки щодо її можливого впливу на сферу професійної освіти і навчання в Європі, наприклад, на мобільність, визнання результатів навчання і забезпечення якості. Нижче наведено деякі основні риси впровадження ECVET. Джерелом цієї інформації є журнал ECVET²⁸ та Європейська мережа ECVET:²⁹

- **мережа ECVET**

Було створено мережу для підтримки програм і заходів у країнах-членах з метою обміну інформацією і створення довготермінових платформ. На сьогодні у діяльності мережі, передусім у проектах ECVET, беруть участь 350 установ, постачальників послуг професійної освіти, тощо.

- **пілотні проекти ECVET**

Пілотні проекти ECVET першого покоління на сьогодні перебувають на завершальних етапах, а результати їх діяльності буде проаналізовано упродовж найближчих місяців.

- **Типовий зміст і завдання пілотних проектів ECVET:**

- Отримати загальну картину (поміж країнами-партнерами) про результати навчання та інші аспекти професійної освіти

²⁸ www.ecvet-projects.eu

²⁹ <http://www.ecvet-team.eu>

- Інтерпретувати результати навчання програм професійної підготовки
 - Партнери (з різних країн) мають погодитися щодо одиниць оцінювання результатів навчання в рамках конкретної професії зі сфери професійної підготовки
 - Сприяти процесові визначення механізмів полегшення спільного (міждержавного) визнання навчання
 - Визначити кількість кредитних балів для конкретних одиниць оцінювання результатів навчання
- **Залучення соціальних партнерів у процес впровадження ECVET**
Якщо ECVET успішно працюватиме, роботодавці і працівники зможуть розуміти, чого вони можуть досягти, та брати участь у їх розробці і впровадженні. Представники влади, які пов'язані із втіленням цих механізмів на практиці, також мусять брати до уваги галузевий суспільний діалог та залучення галузевих навичок.

Активне і регулярне залучення соціальних партнерів у впровадження цих механізмів, тобто у рішення, що впливають на кваліфікаційні рівні, процедури отримання кредитів та їх підтвердження, забезпечення якості, та консультування, є вкрай необхідним для досягнення цих цілей через зазначені механізми.

Зворотна реакція від соціальних партнерів дотепер була дуже різною і неоднозначною. У деяких країнах роботодавці/працівники розцінюють програми ECVET як належний механізм покращення якості і проникності шляхів професійної освіти.

Реакція від соціальних партнерів та інших зацікавлених сторін в інших країнах показує, що немає наміру стимулювати системні зміни, які б полегшили накопичення результатів навчання у формі одиниць чи модулів.

Мобільність: Флагманська ініціатива програми «Європа 2020» «Молодь в русі»³⁰ визначила низку заходів на загальноєвропейському рівні, які можуть сприяти мобільності у навчанні між різними освітніми рівнями в Європі та у всьому світі. Результати цього визначені в «Рекомендаціях Ради про сприяння мобільності».

Мобільність у сфері професійної освіти і навчання упродовж кількох років займала першочергові позиції порядку денного освітньої політики ЄС. Це видно із низки програм ЄС (наприклад, «Леонардо» і «Молодь в русі»), націлених на посилення міждержавної мобільності для навчальних цілей у сфері професійної освіти, зокрема у первинній професійній освіті, в тому числі і в системах учнівства/стажування. Програма «Молодь в русі» підкреслює важливість

³⁰ Рекомендація Ради «Молодь в русі» - підтримка мобільності у навчанні серед молоді, 20.05. 2011. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:199:0001:0005:en:PDF> – Штатний робочий документ про нові критерії, в тому числі і нові критерії щодо мобільності

Проект Twinning № 291399: Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя

мобільності в навчанні та пропонує, щоб її переваги були доступними усім молодим особам.

Сильний акцент на мобільності у професійній освіті і навчанні слід розглядати в контексті, де мобільність у професійній освіті відіграє дуже скромну роль у загальній картині мобільності навчання в ЄС. За кордоном частину свого навчання проводять близько 10-15% випускників вищої освіти, де переваги мобільності найбільше визнаються, але такий же показник щодо випускників початкової професійної освіти складає лише 3%.

Зважаючи на відмінності в політичних цілях і реальних цифрах, у листопаді 2011 р. Рада прийняла новий критерій щодо мобільності у навчанні (20% для вищої освіти, 6% для початкової професійної освіти до 2020 р.).

Ще слід наголосити на тому, що немає систематичного збору статистичних даних щодо мобільності учнів/стажерів та інших молодих осіб на професійній підготовці у Європі. Навіть на рівні країни дуже мало країн Європи аналізували цю ситуацію, а статистика з різних програм і схем часто отримується у різних форматах, які не дозволяють безпосереднього порівняння і аналізу. Саме тому складно зазначити точні цифри щодо мобільності у сфері професійної освіти у Європі. Оптимістичні показники оцінюють цю цифру в 4%, а песимістичний — в 0,4%.

Втім, нещодавні аналізи, що проводилися на рівні країн і на загальноєвропейському, свідчать про те, що мобільність учнів/стажерів та інших молодих осіб у професійній освіті значно вища, ніж досі вважалося.

Під час спроб зобразити картину так званої «навчальної мобільності» у Європі така картина часто розмивається за рахунок діючих програм дій ЄС у цій сфері – «Програми навчання впродовж життя» та «Молодь в русі». Усе це через те, що сукупні дані, тобто статистику, щодо заходів, фінансованих цими програмами, легко отримати, а аналогічні дані щодо інших програм мобільності або не існують, або існують лише у тих форматах, які є несумісними із інформаційними вимогами. Тому може складатися враження, що навчальна мобільність в Європі переважно має місце в рамках програм ЄС, хоча це не так. Недавнє дослідження щодо мобільності у загальній освіті, професійній освіті і навчанні, освіті дорослих та молодіжної сфери засвідчило, що інші схеми мобільності, які не фінансуються чи іншими способами не підтримуються програмами дій ЄС, майже вдвічі збільшують загальну кількість їх учасників. Це дослідження базувалося на інформації з близько 1000 схем мобільності у 34 країнах Європи³¹.

Вагомі тенденції та досягнення у сфері мобільності європейської професійної освіти і навчання

На основі даних із двох джерел^{32 33} можна відзначити такі значущі тенденції і досягнення у сфері мобільності в Європі:

³¹ «Дослідження стану мобільності у загальній освіті, професійній освіті і навчанні, освіті дорослих і молодіжних обмінів», ICON A.G. 2011 р. Це дослідження проводилося для Європейської Комісії (EAC/27/2010).

³² «Дослідження стану мобільності у загальній освіті, професійній освіті і навчанні, освіті дорослих і молодіжних обмінів», ICON A.G. 2011 р. Це дослідження проводилося для Європейської Комісії (EAC/27/2010).

³³ Сьорен Крістенсен. Спостереження за мобільністю – Моніторинг міжнародної мобільності у сфері професійної освіти. Аналіз, підготований для проекту ЄС «Леонардо». «Стажер у ЄС»

- Кількість учасників із цільових груп зростала щороку у період з 2005 по 2010 р.р. Однак, у 2011 р. відбувся незначний спад через економічну кризу та урізання фінансування.
- Європейський соціальний фонд став у період з 2007 по 2012 р.р. потужним джерелом фінансування сфери мобільності, з особливою увагою до так званою категорії «неблагополучної молоді» (або «молоді особи із меншими можливостями»).
- «Можливість працевлаштування» - це те, що все частіше зазначають як найважливіший навчальний результат міждержавної мобільності. Поруч із цим, популярнішими стали стажування як спосіб вдатися до мобільності (на противагу, наприклад, перебування в навчальних закладах, навчально-ознайомчі поїздки та інші типи зустрічей учнів-колег).
- Дедалі кращим стає розуміння «принципу дії» проектів з мобільності, а саме, — яким чином вони можуть відігравати роль педагогічного інструмента. Проте дуже мало схем і проектів з мобільності працюють із детальними системами управління якістю задля забезпечення стабільної якості у наданні освітніх послуг і результатах навчання.
- Поки що спостерігається досить низький рівень застосування європейських інструментів визнання і документування знань, навичок і компетентностей, здобутих завдяки участі у заходах мобільності.
- Тенденції залучення підприємств у навчальну мобільність різні. Під час економічної кризи великі підприємства скорочують фінансування внутрішніх схем, які дозволяють направляти стажерів за кордон. Менші підприємства можуть збільшувати залучення. Більше підприємств беруть участь у ролі приймаючих підприємств для учнів/стажерів з-за кордону.

7.4 Визнання і підтвердження неофіційного та спонтанного навчання, підтримка гнучких можливостей у професійній освіті для дорослих

Визнання і підтвердження неофіційного і спонтанного навчання та підтримка гнучких шляхів у професійній освіті для дорослих, разом із європейськими/національними кваліфікаційними рамками, кредитною системою ECVET, покращенням привабливості та репутації професійного навчання (зокрема подальшого або додаткового) – це основні складові програми ЄС щодо навчання упродовж життя. NQF і ECVET описані вище, а питання привабливості професійної освіти розкриті у розділі 6.

Штатний документ Європейської Комісії: «Аналіз впровадження стратегічних рамок європейського співробітництва в освіті і навчанні (ET2020) на європейському рівні та рівні країн», С. 73³⁴, виділяє такі висновки з огляду на впровадження принципу навчання упродовж життя у ЄС:

³⁴ Повідомлення комісії Європейському Парламенту, раді, Європейському соціально-економічному комітету та Комітету з питань регіонів – штатний робочий документ – 2011 р.

- Прогрес у напрямку встановлення і впровадження програм навчання впродовж життя і далі недостатній. Лише кілька країн мають чітку і всеохоплюючу програму, що посилює розробку і впровадження принципу навчання впродовж життя у різних галузях.
- Переважною моделлю у формуванні політики у цьому напрямку в більшості національних та регіональних органах влади й надалі залишаються сегментовані та орієнтовані на конкретну галузь заходи. Часто програми навчання впродовж життя зосереджені на формуванні навичок у наявної робочої сили, а не на структурних реформах, націлених на те, щоб стабільно надавати усьому населенню нагоду здобувати компетенції і можливості для самокерованого навчання впродовж життя.
- Незважаючи на все це, на сьогоднішній день у більшості країн принцип навчання впродовж життя таки визнається у законодавчій базі, що регулює сферу освіти і навчання. Росте й усвідомлення потреби співпрацювати з ринком праці та соціальними програмами, а багато країн впроваджують реформи, які відіграють важливе значення у дотриманні принципу навчання впродовж життя.
- Втім, спадаючі показники участі дорослого населення у навчанні впродовж життя вказують на те, що поки що наслідки цих програм для окремих осіб залишаються обмеженими. Можливості навчання впродовж життя ще не до кінця пристосовані до потреб конкретних цільових груп, часто через те, що постачальники освітніх послуг не достатньо для цього мотивовані. До того ж, бракує свідчень того, що вже існуючі і діючі гнучкі можливості достатньо доносяться до потенційних «клієнтів».
- Хоча важлива частина навчання впродовж життя відбувається поза формальною частиною системи освіти і навчання, видається на те, що великі можливості, які надають для навчання робочі місця та громадянське суспільство, недостатньо цінуються чи стимулюються.
- Щодо більш гнучких можливостей, то розробка Національних кваліфікаційних рамок (NQF) триває, але деякі країни обмежують вищі рівні кваліфікаціями, які надають вищі навчальні заклади, або ж застосовують паралельні напрямки для кваліфікацій академічного і професійного рівня. Це може обмежувати гнучкість навчальних можливостей, ба більше, координоване надання можливостей навчання впродовж життя стає дедалі важливішим для всіх країн, багато з яких працюють над покращенням системи підтвердження неформального і неофіційного навчання, хоча і перебувають у цьому на різних етапах. І нарешті, деякі країни згадують реформи, націлені на усунення перешкод на інституційному рівні, зокрема відкривши доступ до вищих навчальних закладів та адаптувавши їх навчальні пропозиції до потреб груп, чий інтереси представлені недостатньо.
- Чимало країн підкреслюють важливість приділення більшої уваги подальшому навчанню дорослих, зокрема підвищення кваліфікації для

осіб без визначених навичок, для безробітних, для робітників старшого віку і емігрантів. Забезпечення якості у сфері освіти і навчання також вважається у деяких країнах важливим елементом політики навчання впродовж життя.

Приклади окремих країн щодо фіксування заходів в рамках принципу навчання впродовж життя

Далі описано три окремі відібрані кроки у цій сфері з конкретних країн ЄС: Австрії, Фінляндії і Швеції. Зрозуміло, що усі країни ЄС сформували політику навчання впродовж життя, тож цей відбір передусім керувався тим, щоб відібрати ті країни, які підготували і впровадили всеохоплюючі програми навчання впродовж життя. Джерела для цих даних – це публікації Cedefop, зокрема: «професійна освіта і навчання в Європі – Звіти по країнах», а також штатний документ Комісії та ЄС «Аналіз впровадження стратегічних рамок для європейського співробітництва в освіті і навчанні (ET-2020): звіти по країнах».

Австрія

У липні 2011 р. Рада міністрів прийняла «Програму навчання впродовж життя в Австрії». Ця програма сформувалася у процесі широких обговорень із залученням основних установ та зацікавлених сторін (у тому числі соціальних партнерів). Програма базується на таких п'яти принципах³⁵:

- 1. Орієнтація на соціально-вікову групу:** Австрійський підхід до навчання впродовж життя має на меті розглянути життєві плани і реалії окремих осіб та врахувати широкий спектр життєвих циклів, надавши відповідні освітні програми, які підходять різним віковим групам.
- 2. Підхід з основною орієнтацією на учня:** Навчання впродовж життя повинно бути спрямоване на окремих осіб. Разом із навчальними закладами та основними зацікавленими сторонами, такими як асоціації роботодавців і робітників, його мета – створити нові прозорі форми подачі, посилення професіоналізації викладачів, започаткувати нові послуги консультування і підтримувати осіб у їх участі в навчанні впродовж життя, впроваджуючи відповідні методично-дидактичні підходи.
- 3. Супровід впродовж життя:** Освітні установи та основні учасники консультування у питаннях освіти і кар'єрного вибору повинні забезпечити такі умови, щоб індивідуальне консультування для учнів в розумінні програми супроводу впродовж життя було легкодоступним, незалежним та охоплювало усіх постачальників освітніх послуг, а також окремо враховувало зокрема ті групи, які менш ймовірно зацікавляться доступом до освіти («до яких важко достукатися»). Особливо важливим є супровід впродовж життя на стиках освітнього сектору і перехідних етапів до працевлаштування і життєвих циклів.
- 4. Компетентнісний підхід:** Учасники освітніх процесів і відповідні зацікавлені сторони мають спільно розробити систему, у якій компетентності у значенні результатів навчання можна було б використовувати для посилення прозорості і співмірності між різними секторами. Результати навчання становлять центральну відправну точку і для Національних кваліфікаційних рамок (NQF), і

³⁵ Cedefop – VET in Europe – Country reports – Austria, p. 18

для Європейської системи перенесення кредитів для сфери професійної освіти (ECVET).

5. Пропагування участі у навчанні впродовж життя: Мета системи навчання впродовж життя в Австрії полягає у тому, щоб спільно із освітніми установами та основними зацікавленими сторонами, такими як асоціації роботодавців і робітників, налагодити загальнодержавні освітні програми на основі потреб, сприяти встановленню тісніших зв'язків і співпраці між окремими навчальними закладами та ринком праці, а також вимагати взаємного визнання результатів навчання у державному, неприбутковому і приватному секторах освіти, в тому числі і корпоративних програмах підвищення професійної кваліфікації.

На підставі цих п'яти принципів було погоджено таких десять напрямків діяльності:

1. Зміцнення дошкільної освіти як довготермінова базова вимога.
2. Базова кваліфікація і рівність в системі освіти.
3. Безкоштовна освіта «другого шансу», щоб доросле населення могло здобути базові кваліфікації й основні компетентності.
4. Подальше створення можливостей переходу на ринок праці для молоді.
5. Проведення аналізу для кращої переорієнтації в освіті та навчанні, врахування збалансованості трудового і особистого життя.
6. Зміцнення підходів «освіти громади» за допомогою комунальних установ та в організованому громадянському суспільстві.
7. Покращення комфортності середовища, в якому навчається учень.
8. Подальша освіта для гарантій працевлаштування і конкурентоспроможності.
9. Покращення якості життя через освіту для осіб, які завершили трудову діяльність.
10. Система оцінювання знань і компетентностей, набутих в результаті неофіційно і спонтанного навчання у всіх секторах освіти.

Фінляндія

У Фінляндії участь дорослого населення у навчанні впродовж життя більш ніж удвічі вища порівняно із середнім показником по ЄС³⁶. Крім того, було вжито нових заходів для збільшення участі і доступу до подальшого навчання працівників. Зараз спеціалізовані кваліфікації професійної підготовки надають допустимий загальний рівень, що дає право подаватися на здобуття вищої освіти. Також була введена грошова допомога, щоб мотивувати працівників підвищувати свою професійну кваліфікацію. Крім того допомога по безробіттю більше не виключає участі у навчанні особи, яка отримує таку допомогу. Рада з питань навчання впродовж життя, створена у 2009 р., надає експертні висновки щодо навчання впродовж життя та включає усі відповідні зацікавлені сторони.

Урядовий інститут економічних досліджень відповідає за прогнози щодо трудових ресурсів, якими користується Національне управління освіти для створення прогнозів у сфері освіти. Національний план розвитку у сфері освіти і

³⁶ «Аналіз впровадження стратегічних рамок для європейського співробітництва в освіті і навчанні (ET-2020) звіти по країнах», Фінляндія

навчання визначає цілі для надання освітніх послуг у первинній професійній освіті, політехнічних навчальних закладах та університетах.

Швеція

Швеція ще не сформувала конкретної стратегії щодо навчання впродовж життя, проте має добре розроблений і системний підхід до такого навчання. Шведський показник участі дорослого населення у навчанні впродовж життя є одним із найвищих у Європі. Ця сфера отримувала додаткові урядові гранти під час економічної кризи.³⁷

В аспекті гнучких можливостей слід зазначити, що реформована старша середня освіта призведе до підвищення рівнів відслідковування ситуації та дасть більш диференційовані можливості, коли навчальні програми будуть більш диференційовані в академічному, професійно-технічному напрямках і напрямку учнівства/стажування. Випускники закладів професійної освіти більше не зможуть мати право автоматично вступати у заклади для здобуття вищої освіти. Натомість вони отримують право на додаткові курси у старших середніх навчальних закладах або у системі муніципальної освіти для дорослих для того, щоб мати змогу вступити до вищого закладу освіти.

Політика навчання впродовж життя у Швеції отримала підтримку через такі програми/законодавчі кроки³⁸:

- Нова програма підготовки викладачів, новий Закон про освіту (Skollagen), створення Інспекції шведських навчальних закладів (Skolinspektionen), введення сертифікації викладачів та нова вища професійна освіта. Багато з цих заходів охоплюють аспекти, пов'язані із професійною освітою.
- Після прийняття нового Закону про освіту у 2010 р. та нового Розпорядження щодо Старшої середньої школи (Gymnasieförordningen) проводиться фундаментальна реформа старшої середньої школи, за якою перші учні розпочинають навчання восени 2011 р.
- На період 2009-2011 р.р. була запроваджена програма професійної освіти дорослих (Yrkeshögskolan). Її завдання полягає у тому, щоб надати безробітним можливість пройти навчання та запобігти нестачі кваліфікованої робочої сили, забезпечивши можливості для проходження базового професійного навчання.
- У 2009 р. уряд Швеції розпочав національну програму підприємництва в освіті та навчанні. Мета програми – сприяти інтеграції підприємництва на всіх рівнях освіти і навчання. Okремі заходи вживаються для того, щоб наголосити важливість підприємництва у реформованій старшій середній освіті.
- У 2009 р. засновано Шведську національну агенцію вищої професійної освіти (Myndigheten för yrkeshögskolan). Її мета - формувати та контролювати функціонування нової форми професійної освіти із

³⁷ «Аналіз впровадження стратегічної рамки європейського співробітництва в освіті і навчанні (ET-2020): звіти по країнах – Швеція»

³⁸ Cedefop – Професійна освіта і навчання в Європі – Звіти по країнах – Швеція, с. 16

Проект Twinning № 291399: Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя

державним фінансуванням на рівні старшої середньої освіти. Ця агенція має чітке завдання гарантувати, що навчальні програми у професійних коледжах задовольняють потреби у кваліфікованій робочій силі.

Додаток 1 – Джерела

Bauer W. and Grollmann	"Technical and vocational education and training research for the professionalization of vocational teachers., in Rauner, F and Maclean R. (eds.), Handbook of technical and vocational education and training research, UNESCO-UNEVOc –Springer 2008
Cedefop	VET glossary
Cedefop- October 2011	"Development of national qualification frameworks in Europe
European Center for the development of Vocational Training (Cedefop)	'training VET teachers and trainers'- 2008
European Commission December 2011	"Joint Report of the Council and the Commission on the implementation of the Strategic Framework for European cooperation in education and training (ET2020)" Education and Training in a smart, sustainable and inclusive Europe
European Commission December 2011 – Commission staff working document	"Education and Training for a smart, sustainable and inclusive Europe" Analysis of the implementation of the strategic framework for European cooperation in education and training (ET2020) - Country analysis
European Commission	"A new impetus for European cooperation in Vocational Education and Training to support the Europe 2020 strategy" – Brussels 2010
European Commission December 2011 – Commission staff working document	"Education and Training for a smart, sustainable and inclusive Europe" Analysis of the implementation of the Strategic Framework for European cooperation in education and training (ET2020) at the European and national levels
European Commission	"Tackling early school leaving: A key contribution to Europe 2020 Agenda"
European Commission	Council of recommendation on policies to reduce early school leaving. 2011
European Parliament	Recommendation concerning EQF
European Training Foundation –ETF	' TVET teachers and trainers – Background paper to UNESCO TVET report 2012 .
Eurostat	EU Statistical bureau providing statistical information at European level.
ECVET magasins	www.ecvet-projects.eu
ECVET network	www.ecvet-team.eu
Grollmann, P. 2009.	"Professionalization of VET Teachers and Lecturers and TVET institutions in an International Perspective", in R. McLean, D. Wilson and C. Chinien, (eds)
ICON A.G: 2011	Study on mobility developments in school education, vocational education and training, adult education and youth exchanges. Study carried out for the European Commission
Institute for Advanced studies – Sterner & Lassnigg -	Early school leaving and VET in comparative Perspective Incidence and Policies – Vienna 2009
International Labour Office (ILO),	"Teachers and trainers for the future: technical and vocational education and training in a changing world", ILO Geneva 2011
Kristensen, Søren - 2012	Mobility Observatories – Monitoring Transnational Mobility in VET – Paper prepared for the Leonardo Project – EU Apprentice
OBESSU review- 2012	The Organising Bureau of European School Student Unions is the platform for cooperation between the national school student unions active in general secondary and secondary vocational education in Europe

Проект Twinning № 291399: Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання у відповідності до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя

OECD	"Working out Change – Systemic innovation in Vocational Education and Training" - 2009
Parsons, D.; Hughes, J; Allison, C.; Walsh, K	"The training and development of VET teachers and trainers in Europe" - Cedefop -2009
TT-TVET	The Development of transnational Standards for Teacher Training for Technical and Vocational with a Multidisciplinary and Industrial Orientation" – Bremen, Institute for Technology and Education – 2010 – www.itb.uni-bremen.de

Professionshøjskolen Metropol
www.phmetropol.dk